

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідуюча кафедрою
к.е.н., доцент Уханова І.О.



« 6 » грудня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: « ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР »**

Виконавець:

студентка ФМЕ гр. 64м

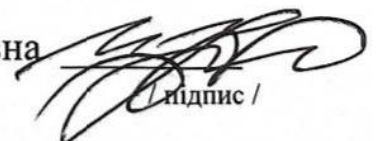
Гуріна Анастасія Юріївна


/ підпис /

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Уханова Інна Олегівна


/ підпис /

АНОТАЦІЯ

Гуріна А.Ю., «Проблеми та перспективи удосконалення інвестиційного клімату України в умовах воєнного часу: регіональний вимір».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є інвестиційний клімат України в умовах воєнного часу.

У роботі розглядаються поняття інвестиційного клімату та визначено основні підходи класифікації складових інвестиційного клімату. Узагальнено основні чинники формування інвестиційного клімату, досліджено основні підходи до оцінки інвестиційного клімату.

Проаналізовано обсяги залучення іноземних інвестицій в Україну та її регіонів, проведено аналіз чинників формування інвестиційного клімату в Україні. Визначено вплив війни на інвестиційний клімат регіонів України.

Визначено правові та економічні аспекти покращення інвестиційного клімату України в умовах воєнного часу та у контексті післявоєнної відбудови, визначено інноваційні підходи сприяння покращення інвестиційного клімату України.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, прямі іноземні інвестиції, відбудова України, реформи.

ANNOTATION

Hurina A.Y., “Problems and prospects of improving the investment climate of Ukraine in wartime conditions: regional dimension”.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 292 “International economic relations” under the educational program “International economic relations”. – Odessa National Economic University. – Odessa, 2024.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the investment climate of Ukraine.

The work examines the concept of investment climate and identifies the main approaches to classifying the components of the investment climate. The main factors of investment climate formation are summarized; the main approaches to assessing the investment climate are investigated.

The volume of foreign investment in Ukraine and its regions is analyzed, the factors of investment climate formation in Ukraine are analyzed. The impact of the war on the investment climate of the regions of Ukraine is determined.

The legal and economic aspects of improving the investment climate of Ukraine in wartime conditions and in the context of post-war reconstruction are determined, innovative approaches to promoting the improvement of the investment climate of Ukraine are determined.

Keywords: investment climate, investment activity, foreign direct investment, reconstruction of Ukraine, reforms.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1. ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ КРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ.....	7
1.1. Сутність інвестиційного клімату та особливості його формування.....	7
1.2. Чинники формування інвестиційного клімату.....	14
1.3. Підходи до оцінки інвестиційного клімату.....	25
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ.....	33
2.1. Аналіз потоків іноземних інвестицій в економіку України та її регіонів.....	33
2.2. Аналіз чинників формування інвестиційного клімату України та її регіонів.....	47
2.3. Аналіз впливу війни на інвестиційний клімат регіонів України.....	54
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	67
3.1. Правові та економічні заходи щодо покращення інвестиційного клімату регіонів України.....	67
3.2. Впровадження інноваційних моделей для покращення інвестиційного клімату регіонів України.....	86
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ.....	95
Список використаних джерел.....	102

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Останні світові тенденції свідчать про вирішальну роль інвестиційного клімату для забезпечення сталого економічного зростання та інтеграції країн у глобальні економічні процеси. Дослідження інвестиційного клімату є актуальною темою через зростаючу конкуренцію у залученні іноземного капіталу до національних економік. Країни, які створюють сприятливі умови для інвестиційної діяльності отримують переваги у вигляді інноваційного розвитку, технологічного процесу та підвищення конкурентоспроможності. Формування стабільного та сприятливого інвестиційного клімату дає змогу зміцнити партнерські відносини країни із міжнародними фінансовими організаціями та іноземними донорами.

Для України забезпечення сприятливого інвестиційного клімату є вирішальним чинником для забезпечення сталого економічного розвитку в умовах війни та повоєнній відбудові. Війна спричинила серйозні руйнування інфраструктури, втрату виробничого потенціалу, значний відтік капіталу та міграцію економічно активного населення України.

Тому, в умовах кризи важливо впроваджувати заходи для стимуляції інвестиційної діяльності, адже це дозволить відновити економіку України та забезпечить її довгострокове зростання.

Дослідженню сутності поняття «інвестиційний клімат» та шляхів його покращення присвячена низка наукових робіт вітчизняних та зарубіжних науковців. Проте, на сьогоднішній день немає єдиного формулювання визначення поняття інвестиційного клімату та відсутня чітка класифікація чинників, що його формують, що в свою чергу ускладнює процес інвестування та сповільнює створенню ефективних інструментів залучення іноземного капіталу, що обумовило актуальність обраної теми.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій для покращення інвестиційного клімату України та її регіонів в умовах воєнного часу.

Досягнення мети обумовлює виконання таких **завдань**:

- дослідити сутність та особливості формування інвестиційного клімату;
- визначити основні чинники формування інвестиційного клімату України;
- визначити основні підходи до оцінки інвестиційного клімату;
- проаналізувати потоки іноземних інвестицій в економіку України та її регіонів;
- проаналізувати чинники формування інвестиційного клімату України;
- проаналізувати вплив війни на інвестиційний клімат регіонів України;
- запропонувати напрямки покращення інвестиційного клімату України.

Об'єктом дослідження є інвестиційний клімат України в умовах воєнного часу.

Предмет дослідження даної роботи є теоретичні основи та практичні напрямки удосконалення інвестиційного клімату України в умовах воєнного часу.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи застосовано такі **наукові методи**: аналіз та синтез, метод теоретичного узагальнення; графічний метод, табличний та статистичний метод.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з наукових праць українських і зарубіжних дослідників, офіційних даних та звітності Міністерства фінансів України, Національного Банку України, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні матеріали міжнародних організацій.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези:

1. Гуріна А.Ю. Чинники формування інвестиційного клімату країни на світовому ринку капіталів. Збірка тез Всеукраїнської науково-практичної конференції «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки», 18 жовтня 2024 р. Одеса, ОНЕУ (у друці)
2. Гуріна А.Ю., Уханова І.О. Формування інвестиційного клімату України в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення економіки. Збірка тез XI міжнародної науково-практичної конференції «Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір», 13 грудня 2024 р. Київ, МДУ (у друці).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків загальним обсягом 101 сторінку, списку використаних джерел зі 75 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок. Робота містить 16 таблиць та 26 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ КРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

1.1. Сутність інвестиційного клімату та особливості його формування

У сучасних умовах розвитку світової економіки одним із головних пріоритетів економічного розвитку країни є активізація інвестиційних процесів, оскільки вони значною мірою впливають на економічне зростання країни та забезпечують ефективне функціонування економіки країни.

Сучасний ринок інвестицій характеризується високою конкуренцією між країнами за залучення інвестицій. Основним показником який впливає на обсяг залучених коштів у країну, є інвестиційний клімат.

Війна в Україні призвела до низки економічних потрясінь, які негативно вплинули на інвестиційний клімат країни. Інвестори стали більш обережними, що призвело до скорочення інвестицій. В таких умовах важливо застосовувати заходи для стимулювання інвестицій в країну. Це дозволить досить швидко відновити економіку країни та забезпечити довгострокове зростання її економічних показників.

Події останніх років призвели до зменшення іноземних інвестицій, зокрема іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо того, як охороняються їхні інвестиції в Україні під час збройного конфлікту й військової окупації. Сьогодні Україна не може досягти економічного розвитку за рахунок власних ресурсів і потребує залучення іноземного капіталу. Тому питання залучення іноземних інвестицій і створення сприятливого інвестиційного клімату є найбільш актуальним.

На сьогодні в економічній науці немає єдиного підходу до визначення поняття “інвестиційний клімат” (табл.1.1). Найчастіше інвестиційний клімат трактують як сукупність політичних, економічних, юридичних чинників та умов регулювання інвестиційної діяльності.

Визначення сутності поняття «інвестиційний клімат»

Автори	Визначення
Рагуліна Н.В.	сукупність факторів зовнішнього середовища, що роблять вплив на процес реалізації інвестиційних ідей і безпосередньо, на економічну ефективність інвестиційної діяльності.
Пешко А. В.	Сукупність чинників, які бере до уваги інвестор, приймаючи рішення щодо здійснення інвестицій
Власюк О. С.	спроможність економіко-правового середовища забезпечити належну віддачу на вкладений капітал
Фролова Г. І.	Сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій
Оробчук М. Г.	це “все те, на що зважає інвестор, коли оцінює наскільки сприятливі чи несприятливі у тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу”
Ланченко Є.О.	сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів
Крупка І.М.	це комплекс економічних, політичних, соціальних, правових та інших заходів країни, що приймає інвестиції, спрямованих на забезпечення захисту прав, інтересів і майна суб’єктів інвестиційної діяльності, а також на ефективне інвестування національної економіки

Барановський О.І.	це рівень досягнення потенційних інвестицій у формі коштів, цільових банківських вкладів, паїв, акцій, інших цінних паперів, рухомого і нерухомого майна, майнових прав, ноу-хау, досвіду й інших інтелектуальних цінностей, права користування землею й іншими природними ресурсами
-------------------	--

Джерело: складено за даними [1-8].

Отже, незважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення досліджуваного поняття, інвестиційний клімат можна описати як сукупність чинників, які безпосередньо формують умови для здійснення інвестиційної діяльності.

Сприятливий інвестиційний клімат є питанням стратегічної важливості, оскільки його забезпечення сприяє модернізації національної економіки країни та залученню в світовий поділ праці.

На державному рівні, проблемі покращення інвестиційного клімату, увага приділяється з 1991 року. Сфера інвестиційної діяльності регулюється низкою законів, зокрема: «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування»[9].

Згідно цих нормативно-правових актів, для іноземних суб'єктів інвестиційної діяльності на території України встановлюється національний режим інвестиційної та господарської діяльності, передбачено рівні права гарантії захисту інвестицій. Додатково на захист іноземних інвестицій та сприянню міжнародної інвестиційної діяльності спрямовано ратифікацію Вашингтонської Конвенції про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними особами. Україна також підписала двосторонні угоди про сприяння та захист інвестицій з 70 країнами світу.

Дуже часто поняття «інвестиційний клімат» плутають з поняттям «інвестиційна привабливість». Ці поняття подібні, оскільки вони охоплюють велику кількість факторів, які впливають на процес залучення інвестицій.

Інвестиційний клімат – це сукупність чинників, які безпосередньо формують умови для здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиційна привабливість – це розподіл фактичних обсягів залучених інвестицій у регіон [10].

Інвестиційний клімат є більш ширшим поняттям, яке охоплює загальне середовище для бізнесу та інвестицій у певній країні та регіоні. У той час, інвестиційна привабливість є конкретною оцінкою, яка показує на скільки країна або регіон привабливі для певного інвестора або певних інвестицій. Інвестиційна привабливість визначається такими факторами, як: потенційні доходи, ризики, доступність фінансування та рівень конкуренції, які впливають на конкретні види інвестиційної діяльності. Інвестиційний клімат охоплює такі поняття, як політична стабільність, правова система, податкова політика, стан інфраструктури та економічний розвиток країни.

Умови формування інвестиційного клімату мають як позитивний так і негативний характер. Вони можуть сприяти або перешкоджати інвестиційному процесу [11]. Основними особливостями є:

- сприяння або перешкоджання національному та іноземному інвестору під час вибору об'єкта інвестування;
- зумовлює рівень ліквідності та прибутковості, та можливість втрати інвестиційного прибутку;
- зумовлює певний рівень інвестиційної привабливості об'єктів інвестування на території країни;
- залежно від впливу на інвестиційну систему країни може бути: сприятливим – захист прав інвесторів, несприятливим – спричиняє відмову інвестора від інвестування та нейтральним – не має вагомого впливу на інвестиційну діяльність, тобто не перешкоджає або сприяє інвестуванню.

Інвестиційний клімат – комплексне поняття, що включає умови та фактори, що впливають на інвестиційний клімат країни чи регіону (рис.1.1.).

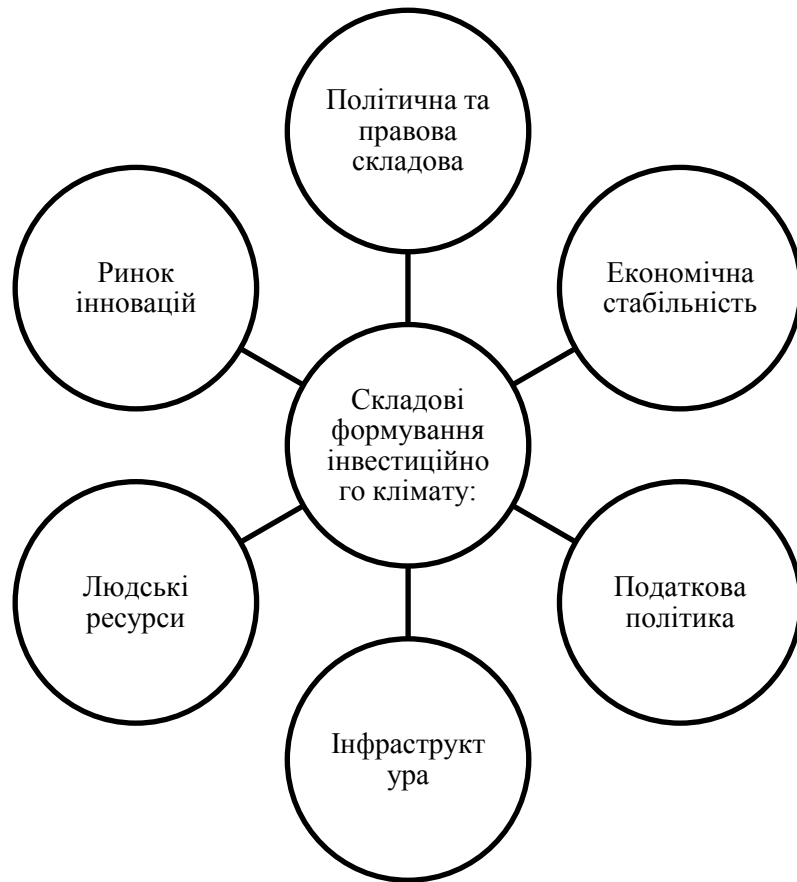


Рис.1.1. Складові формування інвестиційного клімату.

Джерело: складено за даними [12].

Формування інвестиційного клімату є складним аспектом, який включає такі складові:

1. Політична та правова складова. Наявність стабільної політичної ситуації для бізнесу без значних ризиків. Шукаючи країну для інвестування, інвестори звертають увагу на прозорість та ефективність правової системи, яка забезпечить захист прав власності та прозорість на ринку конкуренції.

2. Економічна стабільність. До економічних умов відносяться: низький рівень інфляції, стабільний валютний курс та високий рівень економічного зростання.

3. Податкова політика. Наявність прозорої системи оподаткування прибутку, власності та податкових пільг.

4. Інфраструктура. Наявність сучасної та розвиненої транспортної, енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури є важливим аспектом для ведення бізнесу.

5. Людські ресурси. Наявність кваліфікованої робочої сили та можливість для її навчання, ефективної системи освіти, яка відповідає потребам ринку.

6. Ринок інновацій. Інвестори оцінюють можливість доступу до новітніх технологій та підтримки наукових досліджень.

Формування інвестиційного клімату є складним та стратегічним питанням для України. Цей процес безпосередньо впливає на всі аспекти суспільного життя та економіки країни.

Інтенсивність інвестиційних процесів та їх результативність залежать від інвестиційного клімату, який сформувався в країні. Однак на сьогоднішній день не існує єдиного підходу до трактування складових формування інвестиційного клімату.

Існує декілька підходів до визначення складових інвестиційного клімату. С.І. Циганов трактує складові інвестиційного клімату як фактори, які є рушійною силою у процесі формування інвестиційного клімату. Він відокремлює надфактор, мегафактор та інші фактори інвестиційного клімату [12].

Надфактор є довгостроковим фактором, який визначає позитивний та негативний напрям зміни інвестиційного клімату (наприклад протягом 90-х років минулого століття нестійкі суспільні відносини були негативним надфактором). Надфактор має загальний вплив на економіку країни та включає в себе загальні світові тенденції, такі як: геополітична ситуація, глобальні економічні тенденції, рівень довіри до країни та міжнародну політичну ситуацію.

Мегафактор має відношення до національних характеристик. Він відіграє провідну роль в одній з груп факторів інвестиційного клімату – економічній, політичній, правовій та соціальній (мегафактором є

стабільність політичної системи, стан правової системи, політична ситуація та макроекономічна політика країни).

Інші фактори ще називають мікрофакторами. Мікрофактори є більш специфічною категорією. Вони впливають на конкретні сектори економіки та підприємства. До цих факторів можна віднести стабільність податкової системи, рівень конкуренції у певній галузі та кваліфікацію робочої сили.

Для національних та іноземних інвесторів надфактори, мегафактори та інші фактори збігаються. Відмінність простежується в інших факторах, які стосуються іноземних інвесторів.

Більшість науковців не класифікують фактори на над-, мега- та мікрофактори. Вони виокремлюють лише ті фактори, які мають позитивний або негативний вплив на здійснення інвестиційної діяльності.

З розвитком економічної теорії відбулася зміна складових інвестиційного клімату. Розрізняють складові-стимулятори та складові-дестимулятори.

В основному до складових-стимуляторів відносять: стабільне правове середовище, розвинена грошово-кредитна система, конкурентоспроможність економіки в цілому, так і окремих суб'єктів, кваліфікована робоча сила, культура праці, якісна інноваційна діяльність, науково-технічний процес, високі темпи економічного зростання. До дестимулюючих факторів відносять: високий рівень корупції, політична нестабільність, непередбаченість податкової політики, часті зміни у законодавстві, особливо в сферах, які регулюють діяльність бізнесу, недосконалість інфраструктури, значні коливання валютного курсу та інші економічні ризики.

Країнам необхідно працювати над покращенням факторів-стимуляторів та мінімізувати вплив дестимулюючих факторів. Адже це створить привабливий інвестиційний клімат, який посприятиме економічному зростанню, інноваційній діяльності та поліпшить добробут населення.

Можна зробити висновок, що інвестиційний клімат є комплексним поняттям, який формується під впливом різних факторів таких, як політичні, економічні, правові та соціальні.

1.2. Чинники формування інвестиційного клімату

Питання залучення інвестицій є одним із ключових у сучасному суспільстві. Світовий досвід показує, що сталий економічний розвиток і зростання визначаються обсягом і структурою інвестицій. Тому дослідження інвестиційного клімату стає все більш актуальним.

На сьогоднішній день немає єдиного визначення чинників, які формують інвестиційний клімат. Дехто вважає, що необхідно виділяти фактори, які впливають на формування інвестиційного клімату, інші ж вважають, що за основу необхідно виділяти чинники формування інвестиційного клімату. Решта вчених виокремлює лише критерії.

Дослідження інвестиційного клімату набули значного поширення в сучасних економічних теоріях. Починаючи з кейнсіанської економічної теорії і до сучасних теорій, інвестиційні фактори, що впливають на інвестиційний клімат, можна поділити на дві групи: інвестиційний потенціал та інвестиційна безпека регіону (рис.1.2.).

Інвестиційний потенціал регіону – це сукупність об'єктивних економічних, соціальних і природно-географічних особливостей регіону, які мають важливе значення для залучення в регіон інвестицій. Ця категорія є якісною характеристикою, яка розглядає основні макроекономічні ознаки у вигляді сукупності об'єктивних передумов для інвестицій і залежить від наявності та різноманітності сфер і об'єктів для інвестування, а також економічного розвитку регіону. Іншими словами, це сукупність факторів, які приваблюють або відштовхують інвесторів.

Інвестиційна безпека – сукупність факторів, які впливають на можливість виникнення неочікуваних фінансових втрат в умовах невизначеності результатів інвестиційної діяльності або можливість недосягнення результатів інвестиційної діяльності.

На основі джерел з теорії інвестування та ризиковий підхід до розуміння інвестиційного клімату, автори виділяють різні типи інвестиційного потенціалу, які впливають на сприятливість інвестиційного клімату: природно-ресурсний, трудовий, інфраструктурний, виробничий, споживчий, фінансовий, інституційний, інноваційний та туристичний, а також різні види інвестиційної безпеки: політична, соціальна, економічна, екологічна, кримінальна, фінансово-законодавча (Рис. 1.2).



Рис. 1.2. Види інвестиційного потенціалу та інвестиційної безпеки.

Джерело: складено за даними [13].

Трансформація національної економіки зосереджується навколо інвестиційної діяльності, яка утворюється під впливом глобалізаційних процесів у світі.

Конкурентоспроможність будь-якої країни вимагає залучення та використання усіх національних ресурсів та переваг.

Для країн з перехідною економікою, розгалужена інвестиційна діяльність визначає базові механізми економічної трансформації. Потенційним джерелом цієї трансформації є прямі іноземні інвестиції.

Іноземні інвестиції забезпечують реформування національного ринку країни з можливістю у майбутньому вийти на міжнародні ринки. Інвестиції забезпечують доступ до нових технологій та сприяють формуванню національного інвестиційного ринку.

Міжнародний досвід свідчить про те, що країни які реалізують політику заохочення інвестицій, запроваджують нормативно-правову базу та створюють відповідні макроекономічні умови, які пришвидшують інвестиційні процеси та швидше залучають іноземний капітал до країни.

Залучення іноземних інвестицій в Україну набуло стратегічного значення у контексті її національної трансформації. Інтенсивність та результативність інвестиційних процесів насамперед залежить від інвестиційного клімату, що сформувався в країні.

Інвестиційний клімат поєднує в собі систему факторів, які визначають ділову привабливість окремої країни або регіону [20]. Основними показниками клімату є:

1. Корпоративність – привабливість об'єкта з точки зору його кредиторів, які купують цінні папери.
2. Привабливість галузі економіки.
3. Регіональний діловий клімат, який визначається як частка ризику з економічним потенціалом.
4. Інвестиційний клімат країни, що оцінюється провідними рейтинговими агентствами світу.

5. Світовий діловий клімат .

В умовах глобалізації та інтеграції економічних процесів створення сприятливого інвестиційного клімату є необхідним для сталого економічного розвитку країни. Формування безпечного та надійного бізнес-середовища для іноземних інвесторів є одним із ключових чинників збільшення добробуту населення, обсягів валового внутрішнього продукту та покращення репутації країни на світовій арені.

Поняття інвестиційного клімату поєднує в собі цілу систему факторів, які визначають ділову привабливість окремої країни.

Сприятливий інвестиційний клімат передбачає вигідні умови для залучення інвестицій, а саме:

1. Удосконалена законодавча база та наближені правові регулювання до міжнародних стандартів.
2. Створення системи законів, які забезпечують права громадян та юридичних осіб, а також регулювання відносин між ними.
3. Зменшення імперативних норм. Скорочення таких норм призведе до збільшення гнучкості правових відносин та дозволить інвесторам більш легко адаптуватися до специфічних умов ведення бізнесу.
4. Розвиток контрактного права. Розвинене договірне право дозволяє сторонам адаптувати контракти під свої вимоги.

Загалом на інвестиційну привабливість країни впливає політична та економічна стабільність. Також впливає державна політика в питаннях економічного розвитку країни. При виборі країни для інвестування, інвестор звертає увагу на рівень життя населення, ступінь зростання заробітних плат та вартість сировини та матеріалів. Важливим пунктом є проведення ефективної державної політики та здатність держави сприяти економічному розвитку [14].

Іноземний інвестор робить перші висновки про державну економічну політику, коли він починає аналізувати валютне регулювання і контроль

коливання національної валюти, протекціоністські заходи, імпордне регулювання та процедуру ліцензування (табл. 1.2.).

Валютне регулювання найбільше впливає на кінцеве рішення інвестора. Інвестор зацікавлений у можливості репатріації капіталу і перекладу дивідендів і відсотків. Інвестор має мати бути впевненим, що інвестиції можуть бути повернені в країну походження без додаткового стягування податку. На рішення інвестора щодо інвестування також впливає прозорість процедури перекладання відсотків та дивідендів за межі країни.

Інвестор також звертає на стабільність на внутрішньому валютному ринку, зокрема на можливість девальвації валюти та наявність валютних резервів.

При цьому реальною гарантією вважається позитивний платіжний баланс країни-реципієнта капіталу. Іноземний інвестор повинен бути впевнений в тому, що переклад капіталу і прибутків можливий.

Також, інвестор бере до уваги стан інфраструктури у країні: постачання електроенергії, газ, вода. Усе в країні має функціонувати так, щоб забезпечувати виробництво іноземного інвестора необхідними матеріалами та можливістю регулярного експорту продукції.

Стан залізничних і річкових шляхів та стан автодоріг також береться до уваги. Враховується навіть те як робітники добираються до місця роботи. Інформаційний зв'язок теж входить в цей список. Важливими є наявність телефону та факсу, можливість швидко зв'язатися з владою, постачальниками, покупцями тощо.

Чинники, що формують інвестиційний клімат

	Чинники впливу	Фактори впливу
Економічні	Зовнішньоекономічні умови	Вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринку. Надання державних кредитів. Залучення іноземних інвесторів.
	Ринок праці	Створення умов для зайнятості населення.
	Економічна ситуація в країні	Зростання підприємницької активності. Зниження податкової ставки. Зменшення монополізації на виробничих ринках та ринках збуту. Удосконалення кредитної системи. Зниження вартості виробничих ресурсів.
	Інвестиційна активність	Активізація процесів приватизації. Зміна структури форм власності.
Політичні	Податкова система	Надання податкових пільг інвесторам. Сприяння оптимальному податковому режиму.
	Державна інвестиційна політика	Ефективне державне регулювання. Забезпечення належного розвитку економіки країни. Високий науково-технічний розвиток країни.
	Політико-правові умови	Вдосконалення правової бази. Злагоджена робота виконавчого та законодавчого органів.
	Нормативно-правова база	Регулювання зовнішньоекономічної діяльності
Матеріально-технічні	Виробничий потенціал	Забезпеченість підприємства основними засобами. Ефективність використання основних засобів.
	Інфраструктура	Розгалужена інфраструктура водного та морського транспорту. Наявність інфраструктури для логістичного сервісу. Наявність складів для тимчасового зберігання товару.

Джерело: складено за даними [14].

Останніми роками на інвестиційний клімат України негативно впливає чимало чинників, таких як, військові дії, політична нестабільність, корупція, тінізація економіки, невдалі реформи, відсутність стабільної економічної політики, тощо.

Зважаючи на те, що Україна вибрала курс євроінтеграції, інвестиційний клімат країни є визначальним фактором у виході країни з кризи та

забезпеченні конкурентоспроможного виробництва продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

До чинників, які формують інвестиційний клімат держави можна також віднести:

- макроекономічна політика (її усталеність та логічна послідовність)
- наявність відповідних органів та законодавства, які регулюють іноземне інвестування. Гнучкість урядового регулювання, що дозволяє швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку;
- доступність ринків (країни, які впроваджують жорсткі протекціоністські заходи, вважаються непривабливими);
- наявність в країні природних ресурсів;
- пріоритетні галузі та сектори економіки для інвестицій. Критерії реєстрації іноземних інвестицій в пріоритетних галузях;
- якість робочої сили та рівень зайнятості;
- наявність інвестиційних пільг. Країни, які вступили в Європейський Союз гармонізували інвестиційну політику відповідно до стандартів ЄС, з метою отримання максимальних вигод від використання інструментів ЄС, таких як регіональні фонди розвитку;
- обмеження:
 - на іноземну власність та обов'язковість інвестування у якості спільних підприємств, умови переказу прибутку;
 - вимоги щодо мінімальної частки місцевого компонента у виробленій продукції;
 - антимонопольне законодавство;
 - вимоги в області охорони навколишнього середовища;
 - дискримінаційні податки;
- захист прав інтелектуальної власності, особливо у високотехнологічних галузях [15].

Одним з основних чинників економічного розвитку країни є інвестиції. Інтеграційні процеси стимулюють та підтримують інвестиційну активність в країні за допомогою іноземного капіталу. На розмір та ефективність цієї підтримки впливає інвестиційний клімат країни-реципієнта. Щоб отримати позитивний ефект від таких дій, влада має активно вести рівноправний діалог з представниками бізнесу, гарантувати стабільність, надійність та прибутковість потенційним інвесторам.

Незважаючи на певне пожвавлення в інвестиційному процесі, позитивні зміни не набули сталого характеру. Тому важливим завданням на цьому етапі розвитку є побудова привабливого інвестиційного середовища зі сприятливим кліматом та високою діловою активністю.

Інвестиційний клімат країни формується під впливом низки чинників, які дають реальну характеристику інвестиційному середовищу та дозволяють зосередитися на найбільш проблемних зонах (табл. 1.3., Рис. 1.4).

Безперечно, найбільшою перешкодою у покращенні інвестиційного клімату є військова агресія РФ проти України.

Таблиця 1.3.

Фактори, які впливають на формування інвестиційного клімату в сучасних умовах

Позитивні фактори	Негативні фактори
Географічне положення країни	Військова агресія РФ проти України
Статус кандидата в ЄС	Логістичні проблеми
Транспортний безвіз з ЄС	Неефективна судова система
Відтермінування сплати податкових та митних платежів та подачі звітності	Зниження купівельної спроможності населення
Заходи з дерегуляції	Тіньова економіка та корупція

Джерело: складено за даними [16].

Найбільш позитивним чинником для України є отримання статусу кандидата в Європейський Союз. Адже, в першу чергу це дозволить Україні в майбутньому збільшити обсяг іноземних інвестицій шляхом розширення ринків збуту та налагодження надійних логістичних шляхів постання продукції.

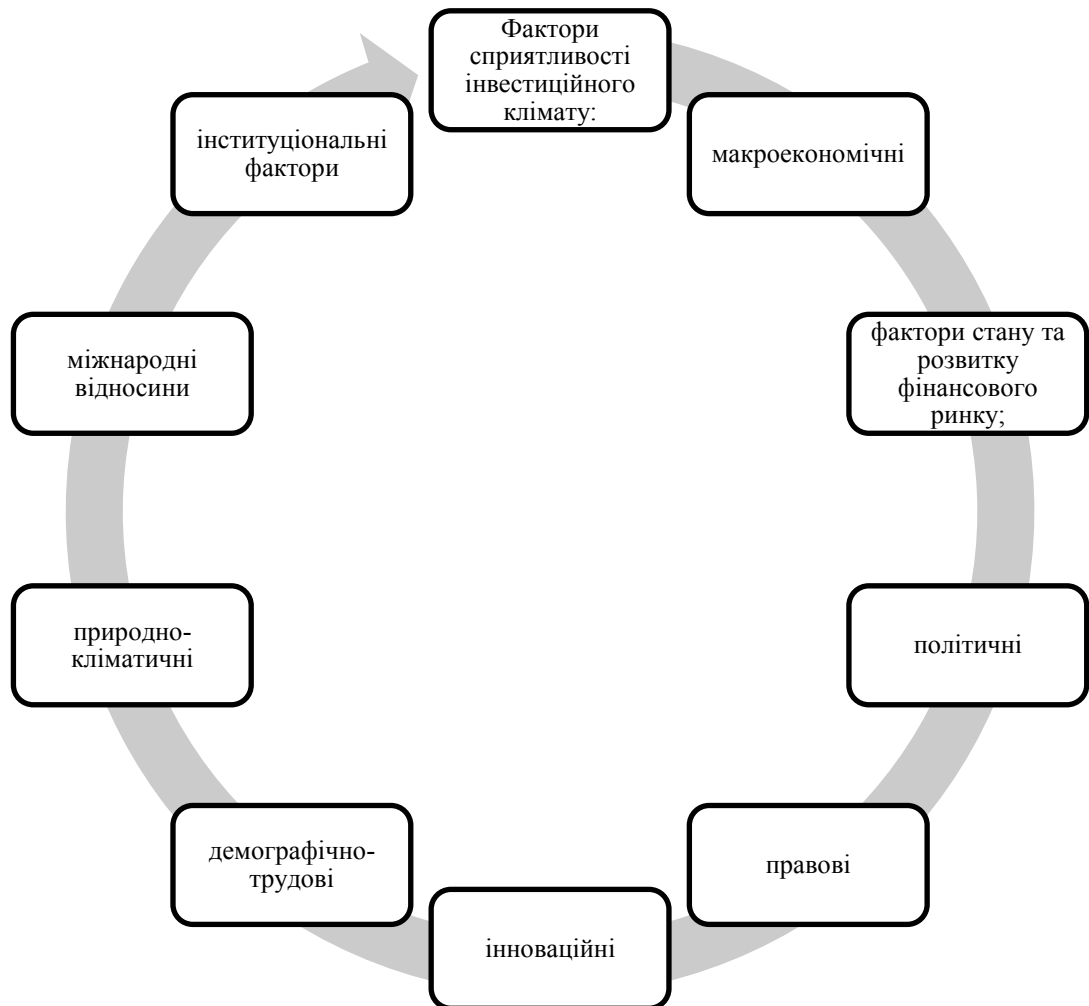


Рис. 1.4. Фактори сприятливості інвестиційного клімату.

Джерело: складено за даними [17].

Фактори, що враховуються під час визначення сприятливості інвестиційного клімату:

1) макроекономічні (ВВП, ВВП на душу населення, рівень інфляції, зайнятість населення, валютний курс, стан платіжного балансу, розмір внутрішнього та зовнішнього боргів країни, структура власності, темп економічного зростання тощо);

- 2) фактори стану фінансового ринку;
- 3) політичні (довіра суспільства до влади, політична ситуація в країні, ступінь демократії, рівень корупції тощо);
- 4) правові (рівень управління інвестиційною діяльністю на рівні органів виконавчої влади, дієва законодавча база, наявність податкових пільг для іноземних інвесторів тощо);
- 5) інноваційні (впровадження новітніх інноваційних та інформаційних технологій, розвиток науки й технологій, дослідницький потенціал тощо);
- 6) демографічно-трудова (якість трудових ресурсів, рівень освіти, природний приріст населення, рівень смертності, розмір середньої номінальної заробітної плати);
- 7) природно-кліматичні (сприятливий клімат, наявність корисних копалин, запаси природних ресурсів, частка земель сільськогосподарського призначення, стан екології тощо);
- 8) міжнародні відносини (міжнародний рейтинг країни, співпраця з міжнародними організаціями, дотримання норм і правил конвенцій та договорів);
- 9) інституціональні фактори (діяльність міжнародних організацій, наявність механізмів державного контролю, ефективність управління тощо).

На думку деяких вчених, чинники формування інвестиційного клімату варто ділити на чотири категорії (табл. 1.4.).

Чинники формування інвестиційного клімату

Група	Фактори	Інструменти впливу
Інституційні	1) внутрішньо - та зовнішньополітична стабільність; 2) військові конфлікти на території держави, 3) ступінь втручання держави в економіку; 4) гарантія прав та свобод; 5) ступінь інтеграції національного законодавства в міжнародне правове середовище; 6) захист інтелектуальної власності; 7) стабільність економічного, фінансового та податкового законодавства; 8) захист прав вітчизняних та іноземних інвесторів;	стратегічний підхід до управління; соціально активне суспільство; децентралізація влади; правотворчість; стимулювання державно-приватного партнерства;
Соціальні	1) рівень соціального розвитку; 2) рівень національної самосвідомості; 3) толерантне ставлення суспільства до інших національностей та релігій; 4) міграційні процеси; 5) рівень освіти та підготовки робочої сили; 6) рівень розвитку профспілкового руху; 7) ступінь політичної активності населення; 8) рівень урбанізації; 9) рівень злочинності;	- впровадження сучасних стандартів умов життя та праці; - корпоративна соціальна відповідальність; - доступ до онлайн-освіти; - електронний документообіг у соціальних службах; - взаємодія населення та правоохоронних органів.
Техногенні	- сприяння технологічному прогресу; - ступінь інформаційного забезпечення та доступу до глобальних комп'ютерних мереж; - ступінь застосування інноваційних технологій у вітчизняному виробництві; - рівень розвитку E-finance та E-banking; - залучення вітчизняних експертів до міжнародної академічної спільноти; - ставлення держави до сучасних методів обліку та зберігання інформації; - рівень захисту даних тощо.	- впровадження зв'язку G4+; - створення сприятливих умов для стартапів; - впровадження інноваційних методів обліку інформації та руху капіталу; - підвищення вимог до інформаційних систем.
Інтеграційні	- міжнародні рейтинги країни; - участь в економічних і політичних союзах; - митна політика; - співпраця з міжнародними фінансовими організаціями; - наявність спільно реалізованих масштабних проектів; - дотримання норм і норм міжнародних конвенцій і договорів; - інтеграція національної фінансової системи у світові фінансові ринки; - ставлення до глобалізаційних процесів;	- підписання багатосторонніх угод; - участь у програмах обміну спеціалістами; - участь у процесах міжнародного поділу праці;

Джерело: складено за даними [19].

Відродження інвестиційного процесу в Україні є важливою умовою розвитку, яка є необхідною для модернізації виробництва та диверсифікації економіки.

Тому постає проблема формування сприятливого інвестиційного клімату. Для нашої країни, яка прагне вирватися з економічного неблагополуччя, важливу роль відіграє залучення іноземного капіталу вигляді прямих капіталовкладень, портфельних інвестицій та інших активів.

1.3. Підходи до оцінки інвестиційного клімату

Інвестиційний клімат - це сукупність соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що спричиняє привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу будь-яку господарську систему.

При оцінці інвестиційного клімату враховуються:

1) економічні умови (стан макроекономічного середовища, ВВП, обсяг національного доходу, обсяг виробництва продукції, рівень інфляції, рівень високотехнологічних виробництв, положення на ринку праці, ситуації в грошово-кредитної, фінансової, податкової, валютної системах, тощо);

2) державна інвестиційна політика (державна підтримка іноземних інвестицій, можливість націоналізації іноземного майна, участь в міжнародних договорах, дотримання угод, послідовність політичної влади, стійкість державних інститутів і ефективність їх діяльності тощо);

3) нормативно-правова база інвестиційної діяльності (статусу регламентуючих документів та порядку їх коригування, параметрів введення і виведення інвестицій з країни, податкового, валютного та митного режиму);

4) статистичний матеріал про стан різних факторів, що визначають інвестиційний клімат.

Оцінка інвестиційного клімату здійснюється на основі характеристики п'яти складових (Рис. 1.3).

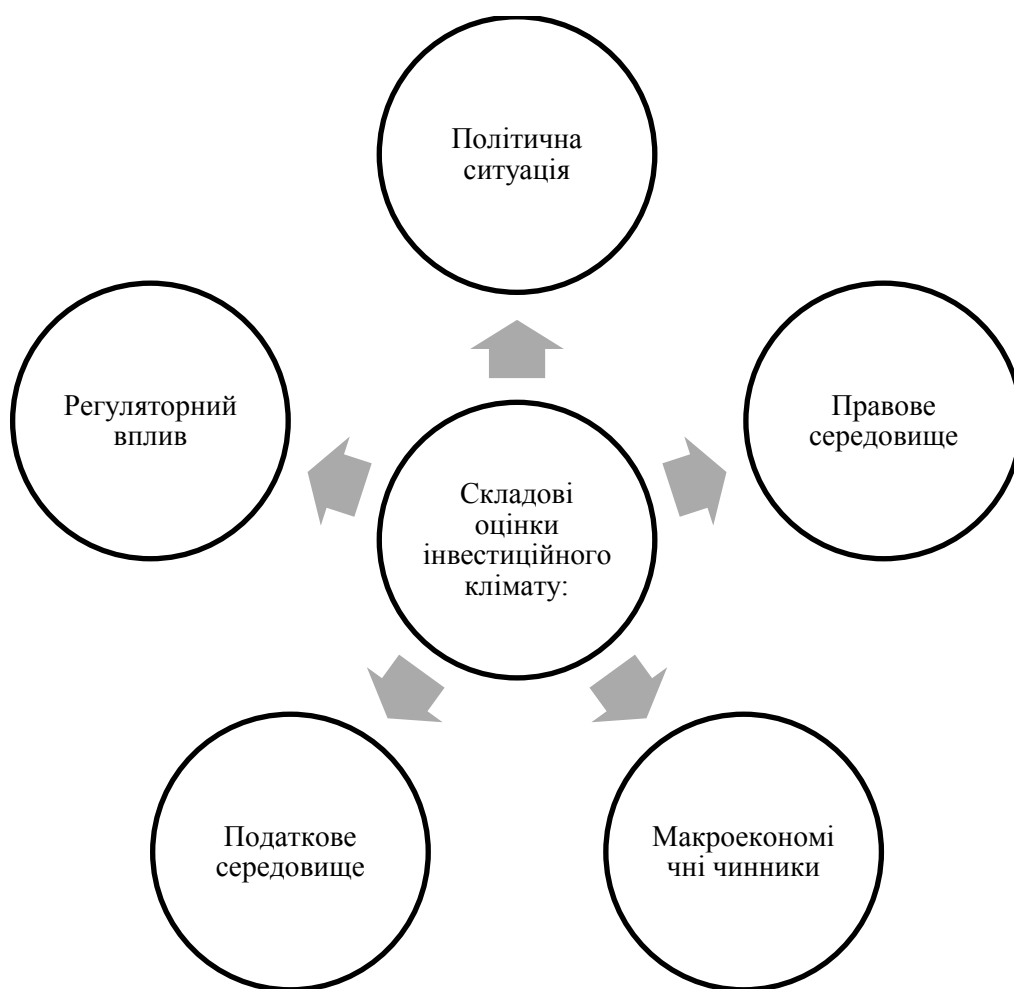


Рис.1.3. Складові оцінки інвестиційного клімату.

Джерело: складено за [19].

Політична ситуація характеризується такими показниками, як стабільність політичної системи, наявність або відсутність конфліктів між політичними опонентами, регулярність зміни урядів, кількість політичних скандалів, ступінь довіри до влади тощо.

Правове середовище характеризується наявністю стабільного законодавства, кодексів, законів, що захищають права власності та права інвесторів, а також ефективністю судової системи.

Макроекономічні чинники характеризуються динамікою грошово-кредитної сфери, банківської системи, експортно-імпортних операцій, рівнем

інфляції, стабільністю національної валюти, станом внутрішнього ринку, рівнем ресурсної забезпеченості, показниками фінансової стабільності.

Податкове середовище характеризується розподілом податкового тиску, рівнем податкового навантаження, наявністю податкових стимулів до інвестування.

Регуляторний вплив характеризується прозорістю державної політики, здатністю досягати поставлених стратегічних цілей і дотримуватися поточних зобов'язань, рівнем впливу на інвесторів з боку органів державної влади різного рівня.

У сучасних умовах інвестиційна привабливість регіону залежить від дій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також від чітко розробленої маркетингової стратегії регіону. Від ефективного позиціонування регіону залежать перспективи реалізації потужних інвестиційних проектів та залучення інвестиційних ресурсів.

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному розвитку країни. З одного боку, це додатково залучений капітал, з іншого боку, це надходження в державу нових технологій. Тому політика українського уряду має сприяти розвитку регіонів, реалізації інвестиційних проектів і програм на місцевому та регіональному рівнях [21].

В розвитку економіки будь-якої країни світу важливу роль відіграють інвестиції, Україна не є винятком. Залучення коштів сприяє збільшенню обсягів виробництва та його модернізації, підвищенню рівня ринкової конкуренції та розвитку інфраструктури.

Сприятливий інвестиційний клімат є основою для залучення інвестицій та подальшого економічного розвитку країни.

Характер інвестиційного клімату тісно пов'язаний із інвестиційною привабливістю. Інвестиційну привабливість можна охарактеризувати як, зв'язок інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику.

Інвестиційний ризик – це сукупність чинників, під впливом яких складається імовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат в умовах невизначеності результатів інвестиційної діяльності.

Інвестиційний потенціал – це сума об'єктивних передумов для інвестицій.

Для аналізу інвестиційних процесів вчені використовують різні методи оцінки інвестиційних характеристик, які умовно можна поділити на дві великі групи:

- 1) методи оцінки окремих інвестиційних характеристик;
- 2) методи оцінки узагальнених (інтегральних) інвестиційних характеристик.

Економіст І. Бланк розробив власну методику оцінки інвестиційного клімату. Оцінка привабливості регіонів здійснюється на підставі узагальнення таких даних, як (Рис 1.5):

- рівень розвитку регіону;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури
- демографія регіону;
- рівень розвитку ринкової інфраструктури;
- наявність ризиків.

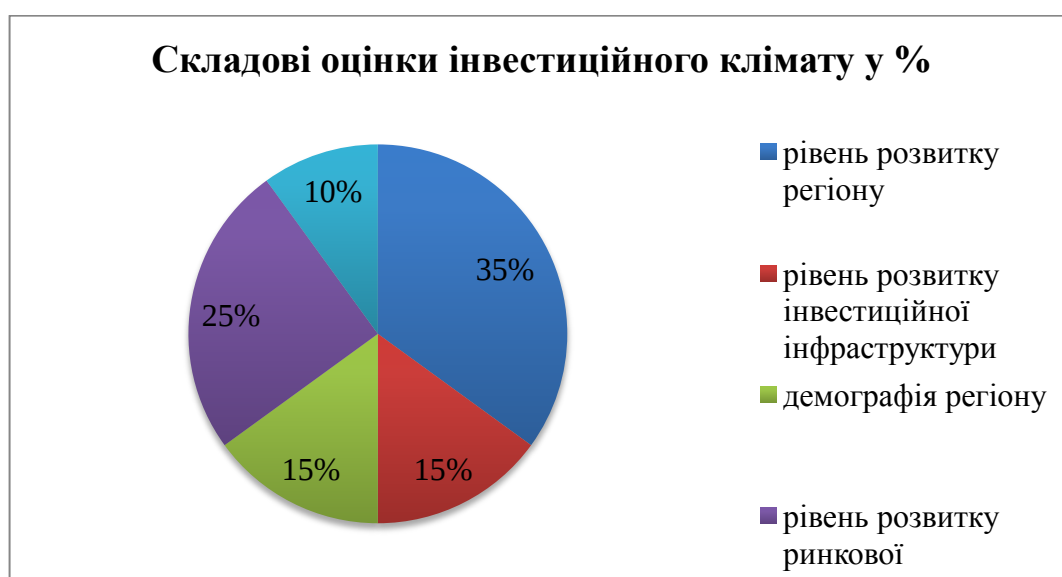


Рис. 1.5. Складові оцінки інвестиційного клімату.

Джерело: складено за [22].

За цією методикою області можна поділити на чотири категорії:

- пріоритетна інвестиційна привабливість;
- достатньо висока інвестиційна привабливість;
- середня інвестиційна привабливість;
- низька інвестиційна привабливість.

Інвестиції відіграють значну роль в економічних процесах будь-якої країни. Інвестиції створюють такі позитивні ефекти, як: збільшення обсягів виробництва, модернізація виробничих потужностей, розвиток інфраструктури та підвищення конкуренції.

Зв'язок між інвестиціями та економічними процесами можна розглядати з двох сторін:

- 1) інвестиційні потоки формуються під впливом економічних процесів;
- 2) інвестиції забезпечують покращення економічної ситуації.

Інвестиції активізують ринкову конкуренцію, яка призводить до появи на ринку конкурентних товарів, які в свою чергу спричиняють організаційні та технічні інновації.

Також, інвестиції позитивно впливають на платіжний баланс країни. Це проявляється у збільшенні експорту продукції та зменшенні імпорту, за рахунок інвестування у невеликі за обсягом виробництва, попит яких забезпечується імпортом.

Міжнародна практика показує, що існує три види оцінки інвестиційного клімату: універсальна методика, спеціальна методика та методика бальної шкали.

Універсальна методика оцінки інвестиційного клімату вперше була використана у 1995 році Американським Інститутом Реформ. Методика охоплює максимальну кількість економічних характеристик, таких як показники торгівлі, характеристика політичної системи, законодавчої та податкової баз.

Основна увага при оцінці інвестиційного клімату за допомогою універсальної методики приділяється стану економіки, митному режиму та продуктивності праці.

Характерними рисами цієї методики є те, що вона використовується для розвинутих країн та для країн, що розвиваються.

Спеціальна методика була впроваджена у 1998 році Міжнародною організацією по залученню інвестицій.

Цей метод включає в себе опитування експертів, які представляють крупні банки, та враховує статистичну оцінку впливу того або іншого фактору. Серед таких факторів особливе місце займають прогнози макроекономічних показників, можливість ризику несплати за товар, ризик неповернення кредитів, оцінка кредитоспроможності країн, політика в галузі банківських активів, політика по відношенню до штрафів та знижок.

Згідно зі спеціальною методикою найменш привабливим країнами для іноземного інвестора є країни, які виявилися втягнутими у військові конфлікти.

Методика бальної оцінки — вперше була використана у 2000 році Міжнародним Банком та Міжнародним інвестиційним Агентством Moody's для дослідження національного інвестиційного клімату Японії. Ця методика дозволяє порівнювати основні характеристики інвестиційного клімату країн та визначати показники, враховуючи величину усіх складових.

Ця методика використовується для розвинутих країн та для країн, що розвиваються. Вона ефективна при проведенні досліджень на макроекономічному рівні, особливо при порівнянні рівня економічного розвитку декількох країн. Ця методика складається з 15 критеріїв, а саме: політична стабільність, стан економічного зростання, конвертована валюти, рівень зарплати і продуктивність праці, відношення до іноземних інвестицій, можливість націоналізації, вплив девальвації, стан платіжного балансу, рівень державного регулювання інвестицій, стан інфраструктури, можливість

кооперації у сфері виробництва, здобуття консультаційних послуг, реалізація проекту.

Основною характеристикою бального методу є те, що він розроблений для країн з різним рівнем розвитку.

Найпоширенішим методом оцінки інвестиційного клімату країни є статистичний метод. Одним з найпоширеніших показників статистичного методу для оцінки ефективності інвестиційних проектів є внутрішня норма прибутковості (рентабельності).

Аналіз вищезазначених методик оцінки інвестиційного клімату країни свідчить про те, що міжнародні організації, фонди та інвестори використовують різні показники оцінки, що унеможливорює створення єдиної методики для оцінки. Тому для визначення привабливості інвестиційного клімату варто використовувати різні методики для отримання більш точного результату.

Міжнародна практика показує, що існує три види оцінки інвестиційного клімату: універсальна методика, спеціальна методика та методика бальної шкали.

Висновки до розділу I

На підставі здійснення теоретичного дослідження поняття «інвестиційний клімат», можна сказати, що інвестиційний клімат – є комплексним поняттям, який формується під впливом різних факторів таких, як політичні, економічні, правові та соціальні.

Визначили відмінність між поняттями «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість». Дуже часто поняття «інвестиційний клімат» плутають з поняттям «інвестиційна привабливість». Інвестиційний клімат – це сукупність чинників, які безпосередньо формують умови для здійснення інвестиційної діяльності. Інвестиційна привабливість – це розподіл фактичних обсягів залучених інвестицій у регіон.

До складових інвестиційного клімату відносять: політичну та правову систему, економічну стабільність, стан податкової політики, інфраструктури, людські ресурси та стан інновацій. також відокремлюють такі складові, як: надфактор, мегафактор та мікрофактор.

На сьогоднішній день немає єдиного визначення чинників, які формують інвестиційний клімат. Дехто вважає, що необхідно виділяти фактори, які впливають на формування інвестиційного клімату, інші ж вважають, що за основу необхідно виділяти чинники формування інвестиційного клімату. Решта вчених виокремлює лише критерії.

Найбільш позитивним чинником у формуванні інвестиційного клімату України є отримання статусу кандидата в Європейський Союз. Адже, в першу чергу це дозволить Україні в майбутньому збільшити обсяг іноземних інвестицій шляхом розширення ринків збуту та налагодження надійних логістичних шляхів постання продукції.

При оцінці інвестиційного клімату враховуються: економічні умови, державна інвестиційна політика, нормативно-правова база інвестиційної діяльності та статистичний матеріал про стан різних факторів, що визначають інвестиційний клімат.

Характер інвестиційного клімату тісно пов'язаний із інвестиційною привабливістю.

Методи оцінки інвестиційних характеристик умовно можна поділити на дві великі групи: методи оцінки окремих інвестиційних характеристик та методи оцінки узагальнених (інтегральних) інвестиційних характеристик.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

2.1. Аналіз потоків іноземних інвестицій в економіку України та її регіонів

Залучення довгострокових іноземних інвестицій є пріоритетним напрямом економічної політики України протягом років незалежності.

Залучення іноземних інвестицій дозволяє країні-реципієнту отримати певні вигоди у вигляді позитивного сальдо платіжного балансу, активізації підприємницької діяльності, модернізації технологій, збільшення експортної діяльності, зменшення імпортозалежності, реалізації інвестиційних проектів та створенню нових робочих місць.

Згідно із Законом України «Про режим іноземного інвестування», іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [25].

Прямі іноземні інвестиції — це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств).

Прямі іноземні інвестиції є найбільш бажаною формою вкладення капіталу, тому що вона дозволяє країнам що розвиваються реалізувати великі проекти. Крім того в країну надходять нові технології та нові практики корпоративного управління [23].

Динаміка обсягів залучення прямих іноземних інвестицій з 2002 по перший квартал 2024 років зображена на рисунку 2.1. Згідно статистичних даних Міністерства фінансів найбільший відтік прямих іноземних інвестицій стався у 2020 році у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, що склав 868 млн.дол..

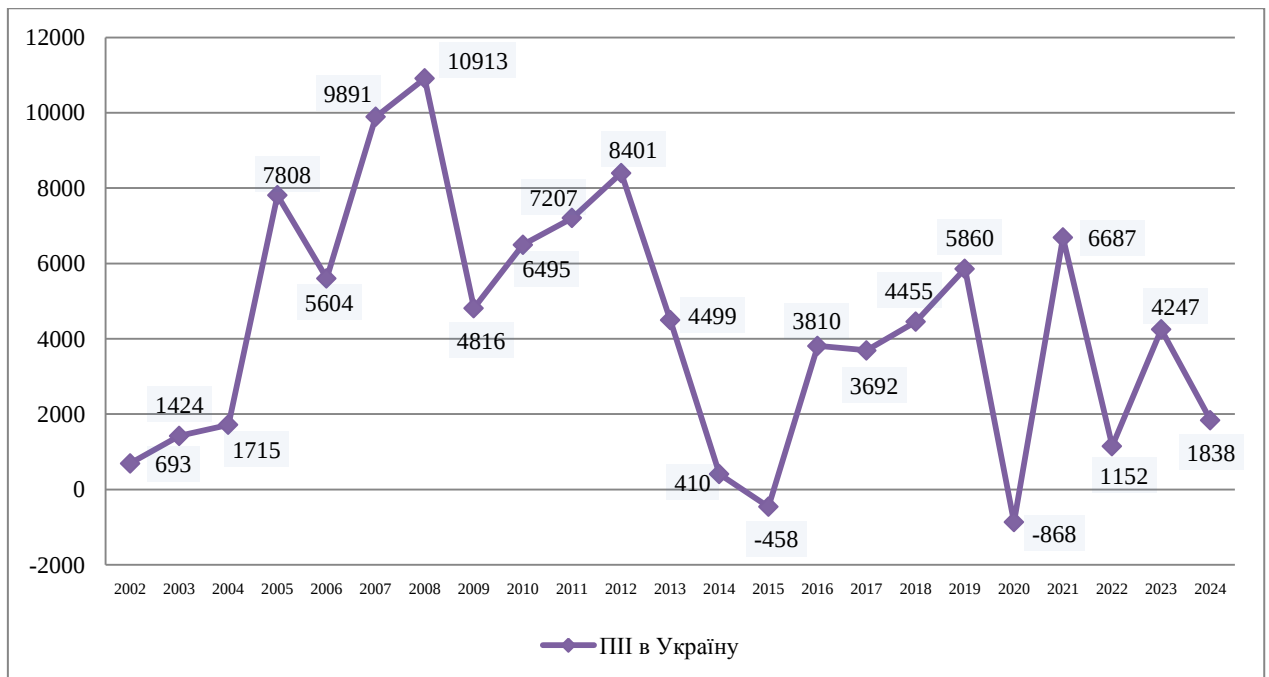


Рис.2.1. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2024 рр. (млн. дол. США).

Джерело: складено на основі [23].

Слід зауважити, що у 2008 році під час всесвітньої економічної кризи показник прямих іноземних інвестицій був найвищим. Іноземні інвестори вклали в Україну 10913 млн.дол.. На рис.2.1 видно, що різкі спади сталися у 2006,2009, 2015, 2020 та 2022 рр.. У порівнянні з попереднім роком, у 2006 році об'єм іноземних інвестицій скоротився на 2204 млн.дол.і склав 5604 млн.дол.. У 2009 році обсяг інвестицій скоротився на 6097 млн. дол. і склав 4816 млн.дол..

Протягом 2013-2015 рр.. можна побачити поступове зниження обсягів інвестицій. У 2013 році показник скоротився на 3902 млн.дол., у 2014 році на 4089 млн.дол.. Причиною зниження об'ємів прямих іноземних інвестицій є ворожа агресія РФ на Донбасі. Період з 2016 по 2019 рр.. є відносно стабільними, оскільки незважаючи на ворожу агресію, Україна залучала в економіку не менше 3692 млн.дол. кожного року.

У 2021 році спостерігається певне пожвавлення у надходженнях інвестицій після пандемії COVID-19, і обсяг прямих іноземних інвестицій склав 6687 млн.дол.. У 2022 році показник скоротився на 5535 млн.дол. і

склав 1152 млн.дол., у 2023 році показник прямих іноземних інвестицій виріс на 3095 млн.дол і склав 4247 млн.дол.. Незважаючи на повномасштабне вторгнення РФ в Україну, у 2022 році не стався масовий відтік інвестицій як це було у 2015 році.

Відсутність масового відтоку прямих іноземних інвестицій можна пояснити тим, що на початку війни західні країни та міжнародні організації надали Україні фінансову підтримку, що допомогло швидко стабілізувати економіку, уникнути фінансової кризи та підтримати інвестиційний клімат.

Також, іноземні інвестори в Україні орієнтовані на довгострокові інвестиції, а тому перспективи української економіки у післявоєнний період можуть бути значними. Очікується масштабна участь іноземного бізнесу в інфраструктурних проєктах, відбудові зруйнованих міст та підприємств, що може стати потужним стимулом для припливу інвестицій.

У табл.2.1. наведена структура надходжень прямих іноземних інвестицій (операції за інструментами) від країн-інвесторів.

Прямі іноземні інвестиції (операції за інструментами) у 2019 році становили 6017,4 млн.дол., у 2020 році відбувся відтік інвестицій і показник становив 36 млн.дол., у 2021 році спостерігалось поживлення інвестиційного процесу і показник зріс до 7320 млн.дол.. У 2022 році показник впав до 531,4 млн.дол. та у 2023 році спостерігалось відновлення інвестицій до 4717,7 млн.дол..

Прямі іноземні інвестиції (операції за інструментами) з країн ЄС у 2019 році становили 4826,3 млн.дол., у 2020 – 834,7 млн.дол., у 2021 – 5443 млн.дол., у 2022 – 94,5 млн.дол. і у 2023 – 3693 млн.дол.. За даними табл.2.1 можемо побачити, що у загальному обсязі ПІІ, частка Європейського Союзу є найбільшою. У 2019 році – 80,3%, у 2020 році скоротилася до 20%, у 2021 році показник зріс до 74%, у 2022 скоротився до 17% та у 2023 році показник виріс до 78%. Серед країн ЄС лідерами за обсягом інвестицій є Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Люксембург.

Таблиця 2.1.

Прямі іноземні інвестиції в Україну: операції за країнами світу

Рік	2019	2020	2021	2022	2023
Австрія	121,1	41,7	167,8	121,1	276,8
Азербайджан	11,4	- 2,7	12,9	8,4	5,0
Бельгія	18,7	7,6	28,2	- 9,6	11,4
Болгарія	13,5	18,8	12,0	10,2	16,9
Греція	1,3	- 9,7	3,6	0,7	2,1
Грузія	2,4	- 2,1	6,6	- 3,7	1,8
Данія	84,9	16,2	47,3	31,2	71,6
Естонія	83,2	15,2	58,3	12,0	43,8
Ізраїль	4,2	7,5	7,9	- 0,8	8,3
Індія	18,5	5,7	5,0	- 0,6	1,2
Ірландія	2,5	13,2	107,3	5,1	3,1
Іспанія	77,6	- 80,2	- 63,7	4,2	27,7
Італія	- 6,7	9,5	42,3	- 7,2	- 1,3
Китай	19,8	- 15,8	30,6	-16,8	- 2,4
Кіпр	2 661,0	- 910,0	1 674,4	- 77,7	1 134,9
Латвія	- 25,9	- 7,6	21,8	- 6,1	20,1
Литва	20,8	1,6	11,3	0,6	23,1
Люксембург	185,1	214,5	321,1	262,4	284,5
Мальта	2,4	3,0	10,0	2,8	29,9
Нідерланди	589,0	- 266,3	1 435,2	- 532,4	1 190,2
Німеччина	93,3	- 299,5	695,3	- 284,0	- 61,0
Норвегія	- 1,5	5,0	- 2,4	0,4	1,5
Польща	211,2	129,3	227,9	96,7	191,6
Румунія	2,5	- 0,0	3,0	0,4	5,2
Сінгапур	41,2	16,1	*	28,0	67,0
Словаччина	46,0	22,7	76,6	- 20,8	-14,6
Словенія	- 10,2	- 3,0	*	3,0	9,3
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	177,8	221,2	245,5	266,0	297,0
США	112,3	- 12,6	326,6	215,4	361,9
Туреччина	70,5	79,3	109,7	- 33,2	59,7
Угорщина	190,6	85,8	128,0	150,3	101,9
Фінляндія	- 0,3	12,0	15,2	- 1,8	1,8
Франція	161,4	112,5	177,2	191,4	263,7
Чехія	- 3,9	27,3	73,9	- 1,4	34,1
Швейцарія	287,5	498,6	693,3	361,7	189,2
Швеція	127,6	31,5	160,9	- 43,6	26,5
Японія	0,3	34,7	15,5	-55,7	88,7
<i>Країни ЄС</i>	4 826,3	- 834,7	5 443,9	- 94,5	3 693,3

Джерело: складено за [24].

Нідерланди є одним з найбільших інвесторів показники якого коливаються від 589 млн.дол у 2019 році до 1435,2 млн.дол. У 2022 році стався відтік капіталу у розмірі 532,4 млн.дол., та у 2023 році показник відновився на рівні 1190,2 млн.дол..

У 2019 році Кіпр інвестував в Україну 2661 млн.дол., у 2020 році відбувся відтік капіталу у розмірі 910 млн.дол., у 2021 році показник відновився до 1674,4 млн.дол., у 2022 році відбувся відтік інвестицій у розмірі 77,7 млн.дол. та у 2023 році відбулося відновлення показника до 1134,9 млн.дол..

У 2021 році Німеччина вклала в Україну 695,3 млн.дол, але у 2022 та 2023 рр. відбувся поступовий відтік капіталу.

Прямі іноземні інвестиції з Люксембургу поступово зростали з 2019 року (185,1 млн.дол.) до 2021 рік (321,1 млн.дол.). У 2022 році ПІІ дорівнювали 262,4 і у 2023 році показник склав 284,5 млн.дол.

Також, стабільно інвестують в Україну такі країни, як Австрія, США, Польща, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Угорщина та Франція.

У табл.2.2. наведена структура надходжень прямих іноземних інвестицій (залишки за інструментами) від країн-інвесторів з 2019 по 2023 рр..

Показник прямих іноземних інвестицій (залишки за інструментами) дорівнює 54209,6 млн.дол. у 2019 році, 52091 млн.дол у 2020 році, 50986,7 млн.дол у 2022 році та 55110,6 млн.дол у 2023 році. Найвищий показник був зафіксований у 2021 році і становив 65746,8 млн.дол..

Найбільшим інвестором залишається Європейський Союз, який інвестував в Україну 42279,6 млн.дол. (78%) у 2019 році, 37479 млн.дол. (72%) у 2020, 48733,5 млн.дол. (74%) у 2021 році, 37946 млн.дол. (74,4%) у 2022 році та 41236,5 (74,8%) у 2023 році.

Прямі іноземні інвестиції (залишки за інструментами) в Україну

Рік	2019	2020	2021	2022	2023
Австрія	1 496,1	1 671,0	1 947,1	1 653,2	1 887,7
Азербайджан	194,8	171,1	185,6	139,0	136,3
Бельгія	77,4	87,1	108,7	83,0	101,5
Болгарія	89,7	92,0	112,9	96,0	111,7
Греція	41,5	36,5	38,4	20,0	23,0
Грузія	8,8	13,4	21,3	18,4	22,7
Данія	288,4	338,5	351,6	289,6	362,9
Естонія	178,9	189,3	209,8	173,5	195,2
Ізраїль	64,3	71,6	117,4	88,5	121,6
Індія	15,4	16,8	20,1	2,9	4,2
Ірландія	28,4	44,6	152,9	186,6	186,0
Іспанія	217,8	149,7	103,9	102,1	122,0
Китай	81,9	74,4	140,5	76,9	61,4
Кіпр	17 734,1	16 481,5	20 846,3	16 851,5	17 733,0
Латвія	76,7	107,3	128,7	84,5	100,3
Литва	246,0	210,9	223,3	95,2	142,7
Люксембург	830,6	1 265,7	1 567,8	1 270,4	1 480,3
Мальта	68,6	755,6	762,4	496,1	551,5
Нідерланди	11 686,3	9 855,1	14 212,1	9 924,7	11 039,6
Німеччина	2 505,0	2 321,7	3 012,7	2 533,9	2 508,6
Норвегія	40,1	36,0	35,9	26,6	27,0
Польща	925,6	910,6	1 200,5	928,2	1 089,0
Румунія	19,6	21,8	28,4	19,4	27,9
Сінгапур	302,4	319,7	349,6	269,7	294,8
Словаччина	191,1	211,5	289,8	214,2	196,9
Словенія	69,5	62,8	64,2	55,4	61,8
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	2 724,4	2 722,4	3 018,5	2 463,5	2 773,5
США	818,7	890,5	1 467,1	1 265,2	2 045,4
Туреччина	454,7	561,5	602,3	476,3	538,5
Угорщина	379,8	395,2	494,6	613,4	728,5
Фінляндія	98,0	97,9	139,3	102,7	105,7
Франція	1 149,9	1 038,1	1 315,8	1 110,7	1 306,1
Чехія	175,2	193,6	270,2	214,9	249,0
Швейцарія	3 233,7	3 268,2	3 809,4	2 619,8	2 361,2
Швеція	591,0	579,0	724,9	588,7	661,6
Японія	144,9	160,5	179,8	93,8	180,5
<i>Країни ЄС</i>	<i>42 279,6</i>	<i>37 479,0</i>	<i>48 733,5</i>	<i>37 946,0</i>	<i>41 236,5</i>

Джерело: складено за [24].

У 2022 році основними країнами-інвесторами були: Швейцарія (5,1%), Франція (2,2%), США (2,5%), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (4,9%), Нідерланди (19,5%), Кіпр (33%) та Австрія (3,2%), Люксембург (2,5%), Німеччина (4,97%)

У 2021 році обсяг прямих іноземних інвестицій із Швейцарії був найвищим і дорівнював 3809,4 млн.дол., у 2022 році показник знизився до 2619,8 млн.дол. та продовжив знижуватися у 2023 році до 2361,2 млн.дол..

Обсяг ПІІ з Нідерландів коливається від 14212,1 млн.дол. у 2021 році до 11039,6 млн. дол. у 2023 році. Найнижчий показник був зафіксований у 2020 році (9 855,1 млн.дол.).

Найбільше Кіпр інвестував в Україну у 2021 році (20 846,3 млн.дол.). У 2022 році обсяг інвестицій становив 16 851,5 млн.дол. та у 2023 році виріс до 17 733 млн.дол..

Обсяг інвестицій з Австрії зростав з 2019 (1 496,1 млн.дол.) по 2021 рік (1 947,1 млн.дол.). У 2022 році показник знизився до 1 653,2 млн.дол. та відновився на рівні 1 887,7 млн.дол.

Прямі іноземні інвестиції з США стабільно зростали протягом 2019-2021 рр. (з 818,7 млн.дол. до 1467,1 млн.дол.). У 2022 році інвестиції скоротилися до 1 265,2 млн.дол. та у 2023 році зросли до 2 045,4 млн.дол.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії інвестує в Україну на постійній основі та обсяги інвестицій дорівнюють 2724,4 млн.дол. у 2019 році, 2722,4 у 2020 році, 3018,5 млн.дол. у 2021 році, 2463,5 млн.дол. у 2022 році та 2773,5 млн.дол. у 2023 році.

З 2019 по 2021 рік відбувалося поступове зростання інвестицій з Люксембургу. 830,6 млн.дол. у 2019 році до 1567,8 млн.дол. у 2021 році. У 2023 році показник становив 1480,3 млн.дол..

Розглянемо розподіл прямих іноземних інвестицій (залишки за інструментами) залишки за видами економічної діяльності протягом 2021-2023 рр. (табл.2.3).

Таблиця 2.3.

**Прямі інвестиції в Україну: залишки за видами економічної діяльності
(млн.дол.)**

Вид діяльності	2021	2022	2023
Сільське, лісове та рибне господарство	3 004,0	2 792,4	3 416,6
Промисловість	28 747,5	21 339,8	21 584,9
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	8 608,1	5 876,6	5 345,8
Переробна промисловість	15 711,3	11 901,9	12 443,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	4 359,3	3 513,9	3 728,7
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	68,8	47,5	66,5
Будівництво	1 169,9	811,0	990,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	10 188,0	8 324,8	9 536,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2 171,7	1 802,8	2 075,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	342,6	273,5	295,7
Інформація та телекомунікації	2 910,4	2 759,2	3 206,7
Фінансова та страхова діяльність	5 945,4	3 860,6	4 573,5
Операції з нерухомим майном	5 031,1	3 728,6	4 036,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	1 810,7	1 311,9	1 299,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	994,0	596,2	654,8
Освіта	24,8	17,8	21,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	200,5	148,3	161,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	189,4	165,5	156,7

Джерело: складено за [24].

Згідно даних таблиці, можемо побачити, що більшість інвестицій спрямовуються у промисловість 21339,8 - 28747,5 млн.дол (39,1% – 43,7%), переробну промисловість 11901,9 – 15711,3 млн.дол. (22,5% - 23,8%) – галузь об'єднує велику кількість сегментів від виробництва продуктів харчування, текстилю до хімічної продукції та інших товарів, тому сектор є стабільним

для інвестування. В оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 8324,8 – 10188,0 млн.дол. (15,5% - 17,3%) – галузь є стабільною навіть в період економічних коливань та деякі сегменти цього ринку мають низькі бар'єри входження. В добувну промисловість та розроблення кар'єрів 5876,6 – 8608,1 млн.дол. (9,7% - 13,1%).

В інформацію та телекомунікації інвестували 2759,2 – 3206,7 млн.дол. (4,4% - 5,8%), сільське, лісове та рибне господарство 2792,4 – 3416,6 млн.дол. (4,5% - 6,1%), в операції з нерухомим майном 3728,6 – 5031,1 млн.дол. (7,3% - 7,6%) та в фінансову та страхову діяльність інвестували в межах 3860,6 – 5945,4 млн.дол. (7,6% - 9%).

Найменше надходжень прямих іноземних інвестицій протягом 2021-2023 рр. було в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги (0,3%), професійну, наукову та технічну діяльність (2,3% - 2,7%), в будівництво (1,5% - 1,5%).

Провівши аналіз темпу росту та темпу приросту можна сказати що, протягом 2021-2023 рр. відбувається коливання обсягів прямих іноземних інвестицій у вищезазначених економічних діяльностей (табл. 2.4.).

У 2022 році відбулося зменшення ПІІ в усіх видах економічної діяльності. Найбільший відтік інвестицій відбувся у промисловості на 7,407,7 млн.дол. (25,8%), добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 2731,6 млн.дол. (31,7%), переробній промисловості – 3809,4 млн.дол. (24,2%), оптовій та роздрібній торгівлі та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів - 1863,2 млн.дол. (18,3%), фінансовій та страховій діяльності – 2084,8 млн.дол. (35,1%) та в операціях з нерухомістю – 1302,6 млн.дол. (25,9%).

У 2023 році після відтоку інвестицій через повномасштабне вторгнення, лише невелика кількість галузей повернули довоєнні показники.

Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну: залишки за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Абсолютний приріст, млн.дол			Темп росту, %		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Сільське, лісове та рибне господарство	1 365,8	- 211,6	624,3	83,4	-7,04	22,4
Промисловість	8 323,0	- 7 407,7	245,1	40,8	-25,8	1,1
Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	4 236,3	- 2 731,6	- 530,7	96,9	-31,7	-9,03
Переробна промисловість	3 350,0	- 3 809,4	542,0	27,1	-24,2	4,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	718,6	- 845,3	214,8	19,7	-19,4	6,1
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	18,2	- 21,3	19,0	35,9	-31	40,01
Будівництво	140,5	- 358,9	179,0	13,6	-30,7	22,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1 916,8	- 1 863,2	1 212,1	23,2	-18,3	14,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	268,9	- 368,9	272,3	14,1	-17	15,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	77,7	- 69,1	22,2	29,3	-20,2	8,1
Інформація та телекомунікації	- 45,0	- 151,3	447,6	-1,5	-5,2	16,2
Фінансова та страхова діяльність	1 111,2	- 2 084,8	712,9	23	-35,1	18,5
Операції з нерухомим майном	107,8	- 1 302,6	307,6	2,2	-25,9	8,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	31,5	- 498,8	- 12,2	1,8	-27,5	-0,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	184,2	- 397,8	58,6	22,7	-40,01	9,8
Освіта	4,9	- 7,0	4,1	24,8	-28,1	23
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	40,9	- 52,2	13,4	25,7	-26,04	9,02
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	32,2	- 23,9	- 8,8	20,5	-12,6	-5,3

Джерело: складено за [24].

У 2023 році збільшення прямих іноземних інвестицій відбулося у таких видах економічної діяльності, як будівництво – 179 млн.дол. (22,1%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 272,3

млн.дол. (15,1%), інформація та телекомунікації – 447,6 млн.дол. (16,2%) та операції з нерухомим майном – 307,6 млн.дол. (8,3%).

Також, відновлення спостерігалось у сільському, лісовому та рибному господарстві – 624,3 млн.дол. (22,4%), оптовій та роздрібній торгівлі; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 1212,1 млн.дол. (14,6%), у фінансовій та страховій діяльності – 712,9 млн.дол. (18,5%).

Промисловість у 2023 році мала незначне відновлення показників – 245,1 млн.дол. (1,1%). Основною причиною такого повільного відновлення є те що, більшість підприємств знаходяться у східних регіонах країни, де ведуться активні бойові дії. Донецька, Луганська, Харківська області були одними з головних промислових центрів, виробничі потужності яких були частково або повністю знищені чи захоплені.

Прямі іноземні інвестиції в українські регіони залежать від їх географічного розташування, спеціалізації та економічного розвитку.

У таблиці 2.5. наведено показники прямих іноземних інвестицій в Україну: операції за регіонами протягом 2019-2023 рр..

Згідно даних таблиці можна сказати, що найбільшими реципієнтом інвестицій є м. Київ. Показники коливаються між 30630,6 млн.дол. у 2019 році до 568,8 млн.дол. у 2020 році та збільшенню інвестицій у 2021 році до 1545,4 млн.дол. У 2022 році відбулося зменшення інвестиції через війну до 1232 млн.дол. та у 2023 році спостерігалось зростання інвестицій до 3115,4 млн.дол..

У 2021 році найбільше інвестицій було залучено у Дніпропетровську область – 1640,8 млн.дол., Полтавську – 720 млн.дол., Запорізьку – 522,7 млн.дол., Київську – 348,9 млн.дол., Івано-Франківську – 335,2 млн.дол. та Донецьку – 304 млн.дол..

Таблиця 2.5.

Прямі інвестиції в Україну: операції за регіонами (млн.дол.)

Рік	2019	2020	2021	2022	2023
ПІІ в Україну	6 017,4	- 36,0	7 320,0	531,4	4 717,7
Вінницька	31,0	- 90,7	121,3	253,6	54,5
Волинська	- 41,3	50,3	49,4	57,8	30,7
Дніпропетровська	544,9	- 617,5	1 640,8	-754,6	427,2
Донецька	- 846,9	- 297,0	304,0	**	**
Житомирська	170,6	3,2	116,0	- 38,3	52,4
Закарпатська	43,4	33,8	50,8	18,7	67,5
Запорізька	- 44,2	-102,9	522,7	- 218,7	- 209,2
Івано-Франківська	- 46,2	- 199,6	335,2	-202,7	- 2,5
Київська	401,0	- 87,6	348,9	- 0,1	474,3
Кіровоградська	32,1	10,6	89,8	56,1	20,9
Луганська	316,0	- 383,3	- 2,3	**	**
Львівська	317,1	- 56,8	121,6	366,0	424,2
Миколаївська	172,8	272,9	193,2	-16,3	-30,7
Одеська	139,9	119,6	51,6	6,2	186,0
Полтавська	490,0	573,0	720,0	480,7	75,9
Рівненська	175,5	- 122,8	134,0	- 228,2	7,6
Сумська	77,7	- 59,5	- 97,3	0,1	28,2
Тернопільська	- 43,6	24,3	7,2	57,9	25,3
Харківська	64,6	123,5	149,5	- 156,7	- 37,1
Херсонська	183,9	21,5	145,6	**	**
Хмельницька	43,5	70,1	210,9	6,9	99,0
Черкаська	152,6	- 99,8	238,5	-148,7	78,8
Чернівецька	15,3	7,1	6,3	13,0	2,6
Чернігівська	94,9	122,8	169,4	54,5	- 24,3
м. Київ	3 630,1	568,8	1 545,4	1 232,0	3 115,4

Джерело: складено за [24].

У 2022 році майже всі області в Україні зазнали відтоку інвестицій, окрім Полтавської, Вінницької, Львівської, Хмельницької, Тернопільської, Чернівецької, Чернігівської, Кіровоградської та Волинської областей.

У 2022 році м. Київ залучив найбільше інвестицій серед регіонів – 1232 млн.дол.. Київ є центром отримання міжнародної допомоги та програм

відновлення, що сприяло залученню інвестицій від міжнародних організацій. Незважаючи на війну, тут продовжують працювати іноземні компанії.

Полтавська область отримала значну кількість інвестицій на тлі загального падіння через війну – 480,7 млн.дол.. Область є одним з ключових регіонів для видобутку нафти та газу. В області працює велика кількість енергетичних компаній та регіон має сильні позиції в аграрному секторі, а інвестори наразі надають перевагу інвестувати у стабільні сектори економіки.

Львівська область залучила 366 млн.дол. у 2022 році. Область є важливим логістичним хабом через близькість до кордонів з ЄС, що посприяло залученню інвестицій у логістику та інфраструктуру.

У 2022 році Вінницька область залучила 253,6 млн.дол. Область також є важливим аграрним регіоном, що допомогло залучити інвестиції у сільське господарство. Також, регіон залучив інвестиції у розвиток інфраструктури для виробництва електроенергії.

У 2023 році у більшості областей стабілізувалася ситуація і почався приплив прямих іноземних інвестицій. Інвестиції були зосереджені у відносно безпечних регіонах, де продовжувалась діяльність у ключових секторах: логістика, сільське господарство, енергетика та технології.

Місто Київ залишається лідером у залученні інвестицій – 3115,4 млн.дол., Дніпропетровська область залучила 427,2 млн.дол., Київська – 474,3 млн.дол., Львівська – 424,2 млн.дол., Одеська – 186 млн.дол..

Згідно ст.14. Податкового Кодексу України, портфельні інвестиції - господарські операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку [40].

На рис.2.3. зображено динаміку портфельних інвестицій (активи та пасиви) протягом 2019-2023рр.

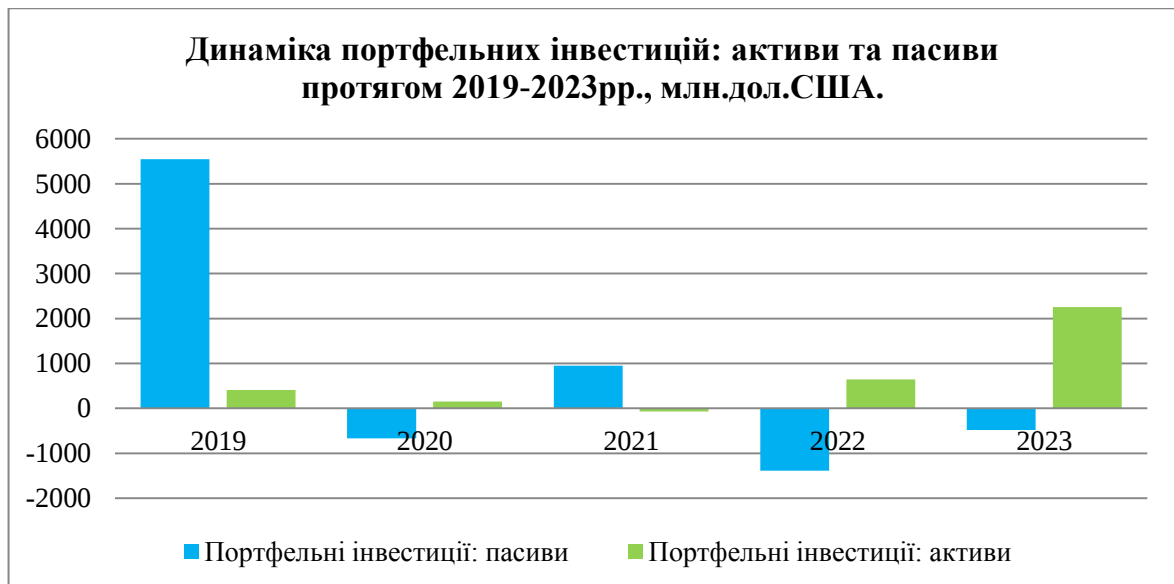


Рис.2.3. Динаміка портфельних інвестицій протягом 2019-2023рр.

Джерело: складено за[41].

Аналізуючи дані, можемо зробити висновок, що у 2019 році було зафіксовано найбільший приплив капіталу протягом останніх п'яти років – 5545 млн.дол. У 2020 році відбувся відтік капіталу на фоні пандемії COVID-19 на суму 667 млн.дол., у 2021 році ситуація стабілізувалась і відбувся приплив капіталу на суму 954 млн.дол. У 2022 році було зафіксовано найбільший показник відтоку капіталу протягом аналізованого періоду – 1385 млн.дол. У 2023 році відтік капіталу продовжувався, але не був такий виражений – 482 млн.дол..

Протягом 2019-2021 відбувалось поступове зниження інвестицій за кордон. У 2019 році, сума портфельних інвестицій дорівнювала 411 млн.дол., у 2020 – 152 млн.дол., у 2021 році спостерігався нетто приплив капіталу – 70 млн.дол., тобто резиденти країни продавали закордонні активи.

У 2022 році, відтік капіталу дорівнював 641 млн.дол., а у 2023 році цей показник дорівнював 2251 млн.дол. Значний відтік іноземного капіталу у 2022-2023 рр. відбувся через початок повномасштабного вторгнення в Україну, яке спричинило невизначеність на фінансовому ринку країни.

Капітальні інвестиції - господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших

основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм Податкового Кодексу України [40].

У 2022 році обсяги освоєння підприємствами капітальних інвестицій дорівнювали 409660 млн.грн., а у 2021 році – 508217 млн.грн. Скорочення обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємствами вкоротились на 19,4% - 98557 млн.грн.

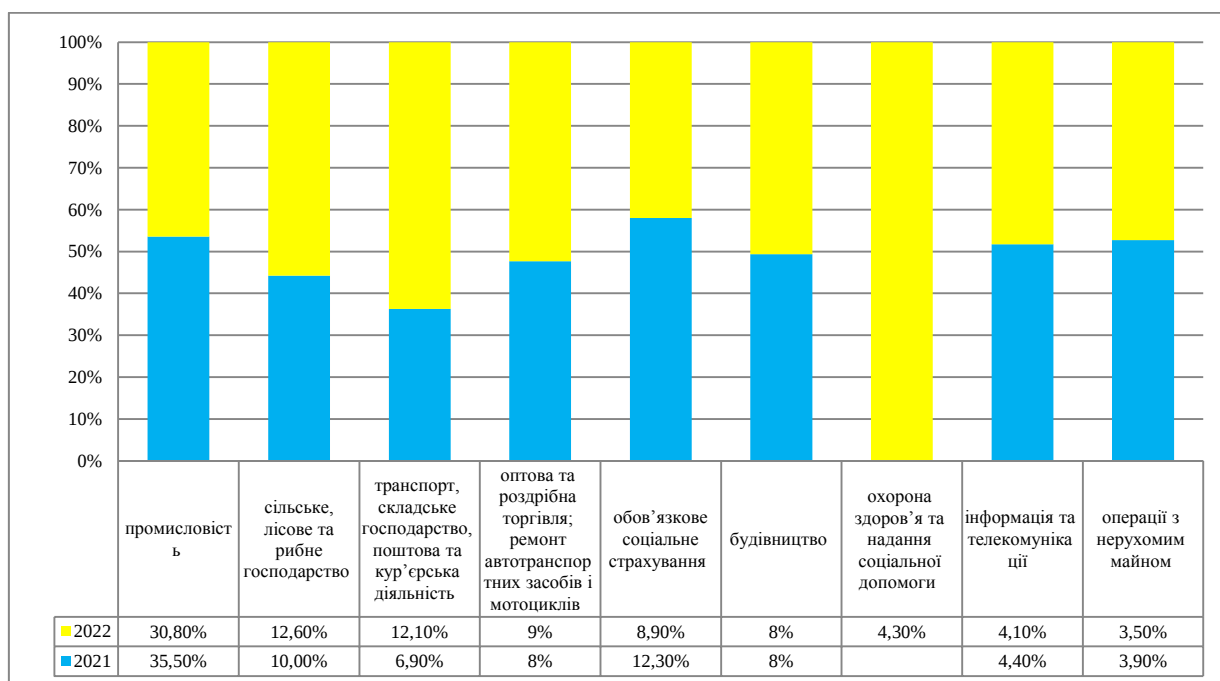


Рис 2.4. Сфери економічної діяльності за обсягами освоєння капітальних інвестицій підприємствами 2021-2022 рр.

Джерело: складено за [42].

Аналізуючи дані рис.2.4., можемо сказати, що у 2022 році у більшості сферах економічної діяльності відбулося зниження. Зростання у секторах сільського господарства та транспорту показує стратегічну важливість галузей в умовах війни.

2.2. Аналіз чинників формування інвестиційного клімату України та її регіонів

Інвестиційний клімат будь-якої країни є основним чинником, який визначає інвестиційну привабливість країни для внутрішніх та зовнішніх

інвесторів. Аналіз чинників формування інвестиційного клімату дозволить оцінити сильні та слабкі сторони країни.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) — це загальна грошова або ринкова вартість усіх готових товарів і послуг, вироблених у межах країни за певний період часу. Будучи широким показником загального внутрішнього виробництва, він функціонує як всеохоплююча система показників економічного стану країни [29].

На рис.2.5 зображено динаміку ВВП України за останні 10 років. За даними Світового Банку, у 2021 році показник ВВП досяг рекордного значення – 199,77 млрд.дол.. Основними причинами зростання ВВП у 2021 році є: відновлення світової економіки після пандемії COVID-19, високі ціни на українську сировину (зокрема, метал та зерно), відновлення економічної активності населення та збільшення зовнішніх і внутрішніх інвестицій.

Найнижчим показник ВВП був у 2015 році – 91,03 млрд.дол.. Причиною такого спаду є:

1. Війна на Сході України призвела до втрати частини Донецької та Луганської областей, які були важливими експортерами вугілля, газу та металургії.

2. Політична нестабільність призвела до відтоку іноземних інвестицій, що у свою чергу вплинуло на зменшення внутрішніх ресурсів для економічного зростання та модернізації виробничих процесів.

3. Макроекономічна криза в 2014-2015 рр.. Девальвація гривні (52,2%) призвела до інфляції у 43,3%, збільшення цін на імпортні товари та зниження купівельної спроможності населення [28]. З 2016 по 2021 рр. показник ВВП виріс з 93,36 млрд.дол. до 156,62 млрд.дол.

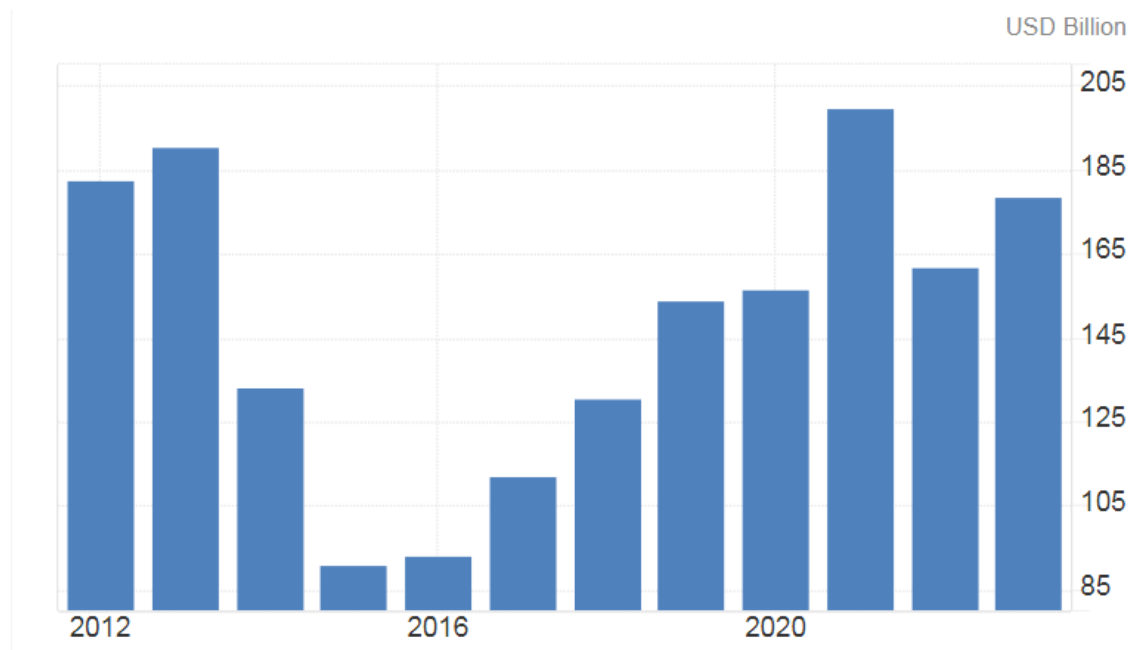


Рис. 2.5. Динаміка ВВП України протягом 2012-2023рр.

Джерело: складено за [27].

У 2022 році ВВП знизився майже на 19% до 161,99 млрд.дол. у порівнянні з 2021 роком. Повномасштабне вторгнення призвело до:

1. Втрати виробничих потужностей на Сході України та масовій евакуації населення.
2. Втрати контролю над частиною Донбасу, Запорізької та Херсонської областей позначилися на виробництві та аграрному секторі.
3. Логістичних проблем, які призвели до росту цін на енергоресурси
4. Блокування портів Одеси призвело до зменшення експорту товарів, що суттєво вплинуло на валютні надходження в Україну.
5. Перебоїв у постачанні електроенергії та газу.

У 2023 році показник ВВП виріс до 178,76 млрд.дол. завдяки налагодженню альтернативних логістичних шляхів, відновленню виробництва, адаптації бізнесу та фінансової допомоги від міжнародних партнерів. ВВП України становить 0,17 відсотка світової економіки.

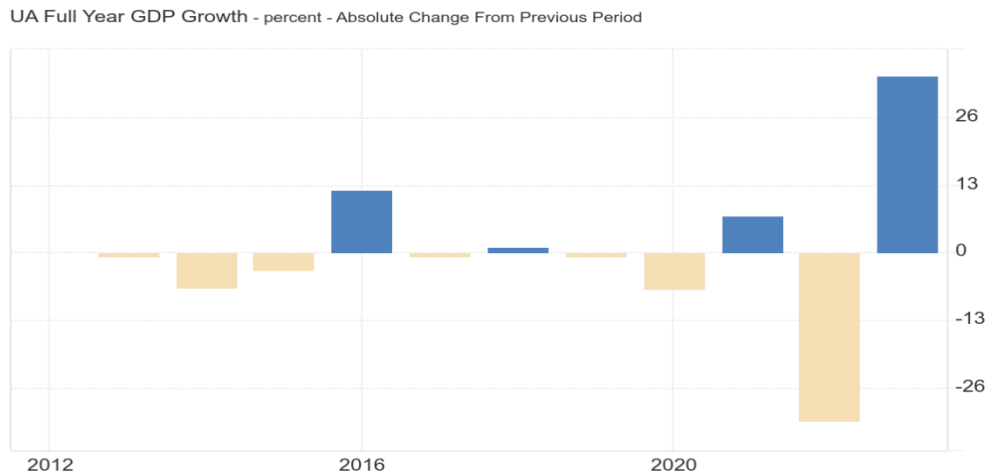


Рис.2.6. Зростання реального ВВП, %.

Джерело: складено за [30].

У 2023 році ВВП України зріс на 5,3%, відновившись після падіння на 28,8% 2022 році (рис.2.6.). ВВП збільшився за рахунок того, що бізнес в Україні пристосувався до роботи в умовах війни та знаходженню альтернативних логістичних шляхів. Протягом 2016-2019 рр. показник ВВП коливався від 2,44% у 2016 році до 2,36% у 2017, у 2018 році показник дорівнював 3,49% та у 2019 році 3,2%. У 2020 році показник скоротився на 3,8% та у 2021 році показник зріс на 3,4%.

На рисунку 2.7. зображено динаміку інфляції виміряної через дефлятор ВВП в Україні протягом 2013-2023рр..

Дефлятор ВВП - це індекс цін, який обчислює зміну цін в економіці за певний період з використанням валового внутрішнього продукту (ВВП) [33].

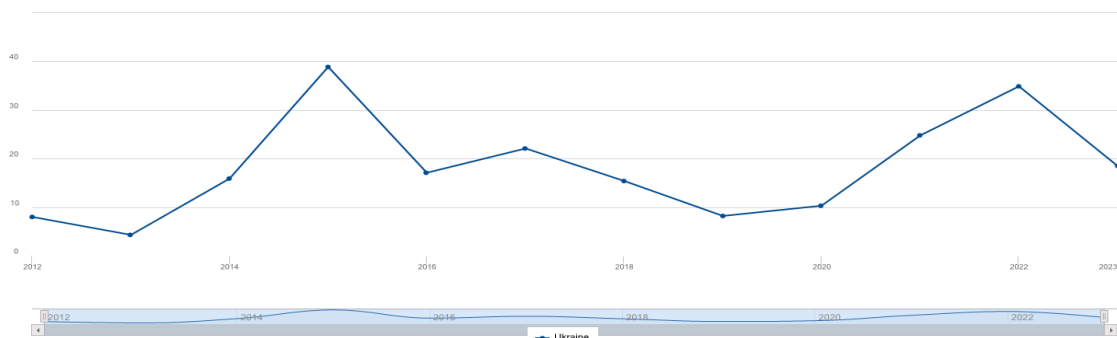


Рис.2.7. Інфляція, дефлятор ВВП (річний %).

Джерело: складено за [31].

Згідно даних таблиці можемо зробити висновок, що у 2015 та 2022 рр. інфляція досягла свого піку. У 2015 році цей показник дорівнював 38,9% і у 2022 році – 34,9%. У 2013 році показник був найнижчим і дорівнював 4,3%.

У 2016 році показник знизився майже у два з половиною рази і дорівнював 17,1%, у 2017 році показник сягнув 22,1%. Наступні роки показник знижувався і у 2018 році дорівнював 15,4%, у 2019 році – 8,2%, у 2020 році – 10,3%, у 2021 році показник сягнув 24,8%. У 2023 році показник дефлятора ВВП знизився до 18,5%.

Аналізуючи динаміку показника дефлятора ВВП, можна сказати, що економіка України знаходиться у стані постійної нестабільності, адже високий показник інфляції є наслідком політичної та економічної дестабілізації, яка виникає на фоні кризових явищ. Високий показник дефлятора ВВП свідчить про зростання цін на товари та послуги, які входять до складу валового внутрішнього продукту.

Індекс інфляції, або, що теж саме, індекс споживчих цін — показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання [34].

Індекс споживчих цін виявляє зміну вартості фіксованого споживчого набору товарів та послуг у поточному періоді відносно попереднього. Споживчий набір товарів та послуг — це набір найбільш уживаних і важливих для споживання в домогосподарствах товарів та послуг. Встановлюється централізовано і є єдиним для всіх регіонів України.

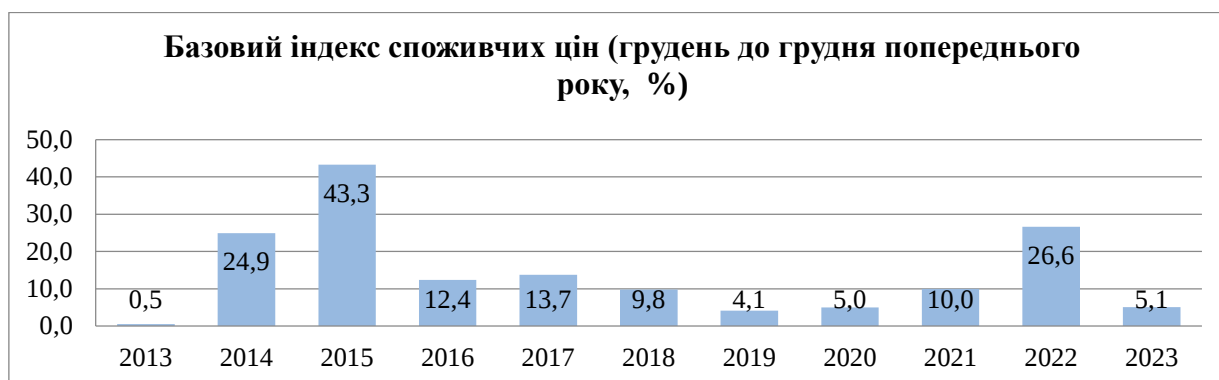


Рис. 2.8. Базовий індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року, %).

Джерело: складено за [34].

На рис.2.8. зображено динаміку базового індексу споживчих цін в Україні протягом 2013-2023рр.. Протягом 2014 і 2015 рр. індекс значно виріс до 24,9% та 43,3%. Збільшення показника відображає значний вплив політичної та економічної кризи, зокрема анексії Криму та війни на Сході України. У 2016 році показник знизився до 12,4%, у 2018 році показник зріс до 13,7%, у 2018 році показник знизився до 9,8%. У 2019 і 2020 рр. показник ІСЦ досяг мінімуму 4,1% та 5% відповідно. Після піку у 26,6% у 2022 році, показник досяг мінімального значення – 5%, результатом такого зниження є стабілізація ситуації та адаптація економіки до війни.

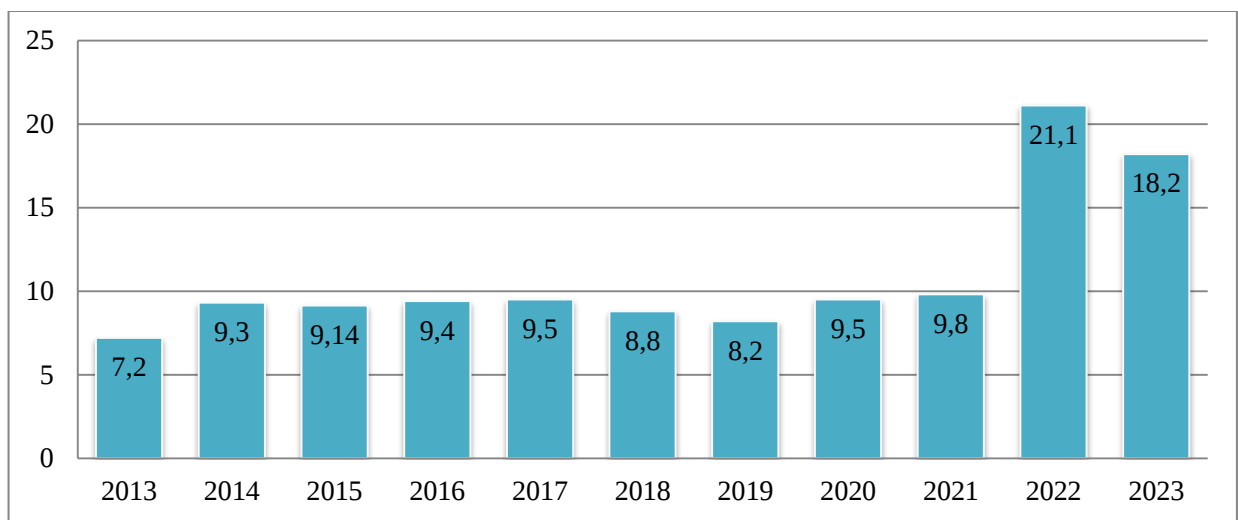


Рис.2.9. Динаміка безробіття в Україні протягом 2013-2023рр., %

Джерело: складено за [35].

Протягом 2013-2021 рр. показник безробіття коливався між 4,2% та 9,8% (рис.2.9). Основними причинами безробіття були:

- війна на Сході України та Анексія Криму;
- політична нестабільність;
- структурні реформи;
- пандемія COVID-19.

Порівнюючи з країнами ЄС, показник безробіття в Україні значно вищий ніж в Європі. У 2021 році середній показник безробіття по ЄС дорівнював близько 7%. Європейська економіка є більш стійкою до

зовнішніх криз, адже у 2021 році ЄС запровадив програми соціального захисту та підтримки бізнесу.

У 2022 році показник безробіття досяг найвищого значення за останнє десятиліття – 21,1% та у 2023 році показник знизився до 18,2%, але рівень безробіття все ще залишається високим.

При аналізі інвестиційного клімату країни, індекс корупції є одним з ключових чинників. Корупція безпосередньо впливає на економічне середовище та на здатність країни залучати інвестиції (рис.2.10.).

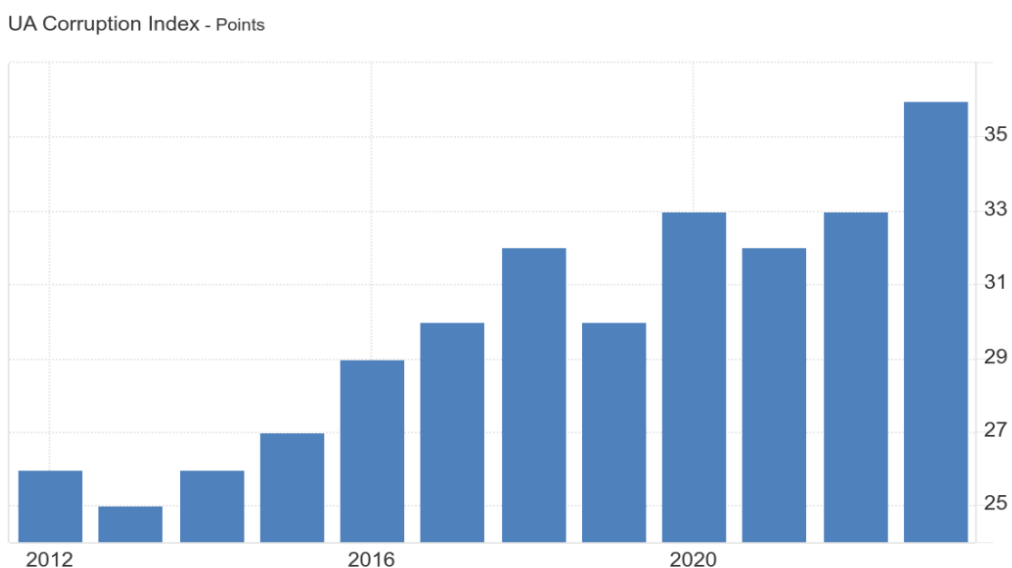


Рис.2.10. Індекс корупції в Україні.

Джерело: складено за [36].

Індекс сприйняття корупції від Transparency International є важливим індикатором для інвесторів. Цей показник дає змогу інвесторам оцінити ризики інвестування. У 2023 році Україна набрала 36 балів зі 100 можливих та зайняла 104 місце поміж 180 країн. За останні десять років середній індекс корупції в Україні дорівнював 29,9 балів.

У порівнянні з 2022 роком, індекс корупції зріс на 3 бали – це один з найкращих результатів у світі. Таким чином, 36 балів свідчать про те, що в Україні спостерігається покращення, але все ще існує значний рівень корупції. У порівнянні, середній індекс корупції ЄС коливається між 66-77 балів.

2.3. Аналіз впливу війни на інвестиційний клімат регіонів України

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, перед регіонами країни постали серйозні виклики, які вплинули на інвестиційний клімат країни. Знищення інфраструктури, виробничих потужностей, порушення логістичних маршрутів, зниження економічної активності та відсутність безпеки стали новими викликами для інвесторів. В умовах війни Україна зіткнулась зі зниженням експортних та імпорتنих операцій.

Кожна область відчула наслідки війни по-різному. Донецька, Луганська, Херсонська та Запорізька область – є регіонами, де ведуться активні бойові дії, тому наразі ці області мають низьку економічну активність та не розглядаються інвесторами. Центральні та західні області виявились більш стійкими, тому вони зберегли інтерес з боку інвесторів.

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі є важливим економічним показником, який дозволяє проаналізувати ступінь інтеграції регіонів на зовнішніх ринках.

Таблиця 2.6.

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (тис.дол. США)

Експорт	2020	2021	2022	2023
Україна	49191824,5	68072328,8	44135592,5	36182902,9
Вінницька	1377760,0	1309318,9	1600458,1	1698854,3
Волинська	642901,2	832547,2	1065676,8	823812,6
Дніпропетровська	7591621,9	12163791,9	6250833,1	4696391,4
Донецька	3935012,3	7037552,7	284183,4	199439,1
Житомирська	681049,3	771525,7	718098,4	531141,3
Закарпатська	1349544,5	1684845,9	1970395,6	1359225,8
Запорізька	2923400,3	4740997,0	2808659,0	1456744,3
Івано-Франківська	757650,5	1165242,9	684521,4	616154,6
Київська	1967742,9	2550544,2	2095732,2	1837565,9
Кіровоградська	912658,7	1021478,6	873195,7	810194,5
Луганська	129599,2	167895,9	8704,4	368,1
Львівська	2322937,5	2932483,9	3024849,5	2552393,3
Миколаївська	2248609,4	3457061,5	1642889,1	1000671,5
Одеська	1360392,3	1697773,0	2400107,2	1797916,7

Полтавська	2317275,7	3189526,7	1867032,3	1433240,6
Рівненська	469433,9	703946,6	744171,7	594570,7
Сумська	974367,0	1060854,0	723665,8	701728,5
Тернопільська	448146,1	678878,0	780415,8	686741,7
Харківська	1471159,5	1801286,0	879683,0	777989,3
Херсонська	280667,8	412773,0	56990,5	21563,7
Хмельницька	663414,6	918137,8	780197,1	777887,1
Черкаська	810696,9	884081,5	1293904,7	1221195,9
Чернівецька	168433,2	207308,8	286552,6	193684,3
Чернігівська	890843,9	1189687,6	717457,0	893235,9
м.Київ	12427560,4	15331047,6	10463689,1	9401102,1

Джерело: складено за [37].

Дані таблиці свідчать про регіональні обсяги експорту товарів з 2020 по 2023рр.. У 2020 році експорт дорівнював 49,2 млрд.дол., у 2021 – 68,1 млрд.дол., у 2022 році – 44,1 млрд.дол. та у 2023 році – 36,2 млрд.дол..

Найбільшого спаду експортної діяльності зазнали:

1. Запорізька область: у 2021 році область експортувала на суму 4,74 млрд.дол, у 2022 році – 2,80 млрд.дол. та у 2023 році – 1,45 млрд.дол.. Запоріжжя є важливим промисловим центром, який знаходиться на лінії фронту, тому експортна діяльність зазнала сильного впливу через війну.

2. Херсонська область: у 2020 році експорт дорівнював 280 млн.дол., у 2021 році показник виріс до 412 млн.дол., у 2022 році показник знизився до 56 млн.дол. та у 2023 році показник продовжив падати до 21млн.дол.. Зниження експорту спричинено значними руйнуваннями портової інфраструктури, блокуванням транспортних шляхів, небезпекою ведення бізнесу в області та окупацією Лівобережжя Херсонщини.

3. Луганська область: у 2021 році експортувала на суму 167 млн.дол., але у 2022 році показник знизився до 8,7 млн.дол. і у 2023 році показник сягнув 368 тис.дол.. Відсутність експортної діяльності є наслідком окупації значної частини області та зруйнованої інфраструктури.

4. Донецька область: у 2021 році експорт дорівнював 7,04 млрд.дол., у 2022 році – 284 млн.дол та у 2023 році – 199 млн.дол.. Донецька область до війни була промисловим центром України. Але у 2022 та 2023 рр. експортний потенціал регіону майже вичерпався, через довготривалі бойові дії у регіоні. Для відновлення регіону необхідні значні інвестиції у промисловість та інфраструктуру.

Також, Одеська область зазнала руйнувань у ході війни, але експортний потенціал регіону зріс. У 2021 році він дорівнював 1,7 млрд.дол., у 2022 році – 2,4 млрд.дол., а у 2023 році – 1,8 млрд.дол.. Незважаючи на спад у 2023 році, який був спровокований обмеженнями у морській логістиці, цей показник вище ніж довоєнний. Основними причинами зростання експорту у 2022 році можна назвати те, що область стала важливим транзитним вузлом для експорту зернової продукції у рамках «зернової угоди».

Харківська область теж зазнала руйнувань, але через вигідне географічне положення й економічне значення, регіон зберіг певну частку експорту. До початку війни Харківська область стабільно нарощувала обсяг експорту за рахунок машинобудування, хімічної промисловості та виробництва високотехнологічних товарів. У 2020 та 2021 році, показник експорту дорівнював 1,47 млрд.дол та 1,8 млрд.дол.. У 2022 році та 2023 році експорт впав до позначок у 879,7 млн.дол. та 778 млн.дол.. За рахунок своєї диверсифікованої економіки, регіон зміг зберегти частину експорту.

У Центральних та Західних регіонах ситуація не така критична, як на Сході та Півдні. У 2021 році експорт у Львівській області дорівнював 2,93 млрд.дол., а у 2023 році – 2,55 млрд.дол.. Падіння є, але не таке велике як у східних та південних регіонах, за рахунок того, що регіон не зазнає великих руйнувань. У Черкаській області показник експорт зріс у 2023 році і становив 1,22 млрд.дол.. Цей показник вище ніж у 2020 році – 810 млн.дол та 2021 році – 884 млн.дол.. Місто Київ хоч і зазнав спаду через війну, але місто й надалі залишається найбільшим центром експортної діяльності. У 2021 році

показник експорту дорівнював 15,33 млрд.дол, у 2022 році 10,5 млрд.дол. та у 2023 році 9,4 млрд.дол..

Показники імпорту важливі, як показники експорту, адже вони дозволяють інвестору оцінити ризики. Зниження можливостей імпорту може відштовхнути інвесторів, особливо у галузях, які залежать від поставок сировини і обладнання. У табл.2.7. наведено показники імпорту протягом 2020-2023рр..

Таблиця 2.7.

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами (тис.дол. США)

Імпорт	2020	2021	2022	2023
Україна	54336136,7	72843126,6	55295748,4	63 566 999,8
Вінницька	554508,1	699069,1	622797,4	899663,4
Волинська	1315698,3	1814372,2	2034204,5	2577880,9
Дніпропетровська	4634191,3	5872329,9	3951611,1	4411657,7
Донецька	1445841,8	1892062,6	139074,5	60080,0
Житомирська	527356,2	689129,7	1206028,9	1427415,7
Закарпатська	1255371,3	1696864,0	1645411,8	1391175,8
Запорізька	1221278,5	2046728,0	1195427,4	829921,9
Івано-Франківська	639291,3	995715,0	597967,8	555266,9
Київська	4178359,9	5593420,1	3621107,6	4561731,1
Кіровоградська	232760,4	292310,3	249495,9	258219,7
Луганська	212257,3	264150,1	12309,6	2145,4
Львівська	3443377,1	4755331,2	5387542,9	5785512,9
Миколаївська	789864,3	1194023,0	733533,1	544310,5
Одеська	2183765,4	2311066,0	2132470,5	2351156,3
Полтавська	1172474,5	1879788,2	1201463,6	922584,5
Рівненська	383000,9	576973,2	550888,4	737599,0
Сумська	836050,2	857386,9	582527,6	546189,9
Тернопільська	405979,9	530318,9	518880,4	666286,0
Харківська	1797256,4	2401288,9	1252880,9	1544192,3
Херсонська	327013,7	267136,5	36828,3	19889,4
Хмельницька	507284,2	628633,1	707518,6	660236,9
Черкаська	679489,8	1053856,8	606978,6	659271,4
Чернівецька	170895,4	194529,3	486284,2	505174,5
Чернігівська	342040,3	483515,1	300404,2	279308,5
м.Київ	23929025,9	31038987,9	22003545,5	27980858,5

Джерело: складено за [37].

Порівнюючи із 2021 роком, у 2022 році спостерігалось збільшення імпорту у Волинській області (2,03 млрд.дол.), Житомирській області (1,21 млрд.дол.), Львівській області (5,39 млрд.дол.), Хмельницькій області (707,5 млрд.дол.), Чернівецькій (486,3 млн.дол.).

У 2023 році імпорт збільшився у Вінницькій області (899 млн.дол.), Волинській (2,5 млрд.дол.), Дніпропетровській (4,41 млрд.дол.), Житомирській (1,43 млрд.дол.), Київська (4,56 млрд.дол.), Кіровоградська (258 млн.дол.), Львівській (5,78 млрд.дол.), Одеській (2,35 млрд.дол.), Рівненській (737 млн.дол.), Тернопільській (666 млн.дол.), Харківській (1,5 млрд.дол.), Черкаській (659 млн.дол.), Чернівецькій (505 млн.дол.) та у Києві (27,98 млрд.дол.). Збільшення імпорту спричинено відновленням економічної активності, розвитком логістики, міжнародною підтримкою, необхідністю гуманітарної допомоги, поглибленням економічних зв'язків з ЄС.

З початку повномасштабного вторгнення до 24 січня 2024 року, Україна зазнала збитків на суму 157 млрд.дол. (за вартістю заміщення) (рис.2.11).

Аналізуючи графік, можемо зробити висновок, що з березня 2022 року по січень 2024 року втрати зросли більш ніж на у три рази. у березні 2022 року, сукупні економічні втрати дорівнювали 54,3 млрд.дол. а у червні 2022 року – 103,9 млрд.дол.. Зростання пов'язане з активізацією бойових дій та їх вплив на економічну діяльність країни. У вересні 2022 року сукупні втрати дорівнювали 112731,5 млрд.дол.. Основною причиною зростання є постійні атаки на енергетичну інфраструктуру України. У грудні 2022 року сукупні втрати дорівнювали 137,8 млрд.дол., а у лютому 2023 року – 143,8 млрд.дол.. Основними причинами зростання є активізація наступальних дій на сході та півдні, що змусило витрачати більше коштів на оборону та атаки на енергетичну інфраструктуру, які почались восени, завдали збитків та збільшили економічні втрати України.

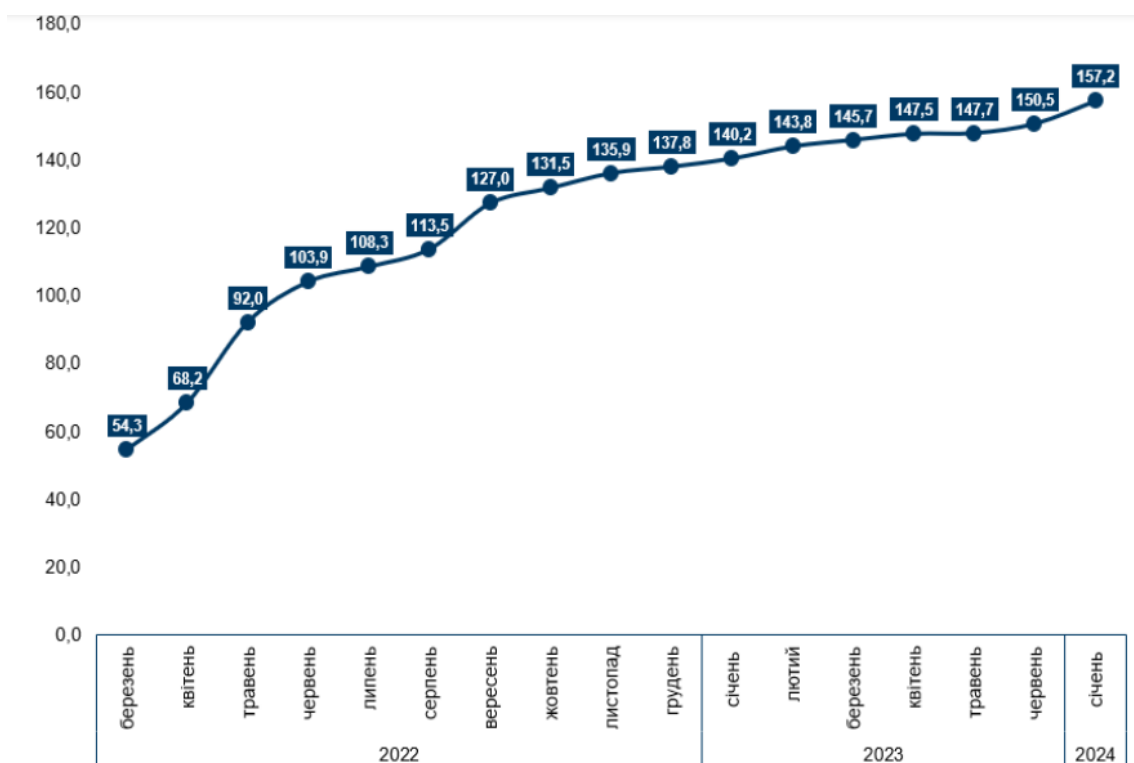


Рис.2.11. Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, млрд.дол.

Джерело: складено за [38].

У червні 2023 року втрати досягли позначки у 150,5 млрд.дол., це свідчить про те, що війна продовжує мати катастрофічні наслідки для економіки України. Безперервні атаки на критичну інфраструктуру, гуманітарні проблеми та ускладнення логістики створили нові виклики для залучення інвестицій в Україну.

Найбільше прямих втрат зазнали житлові будівлі – 58,9 млрд.дол. та інфраструктура – 36,8 млрд.дол.. Активи підприємств та промисловість зазнали втрат на суму 13,1 млрд.дол., АПК та земельні ресурси – 10,3 млрд.дол., енергетика – 9 млрд.дол., освіта – 6,8 млрд.дол., лісовий фонд – 4,5 млрд.дол., ЖКГ -2,5 млрд.дол.. Сукупні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об’єктів громадського сектору дорівнюють 13,2 млрд.дол. (рис.2.12.).

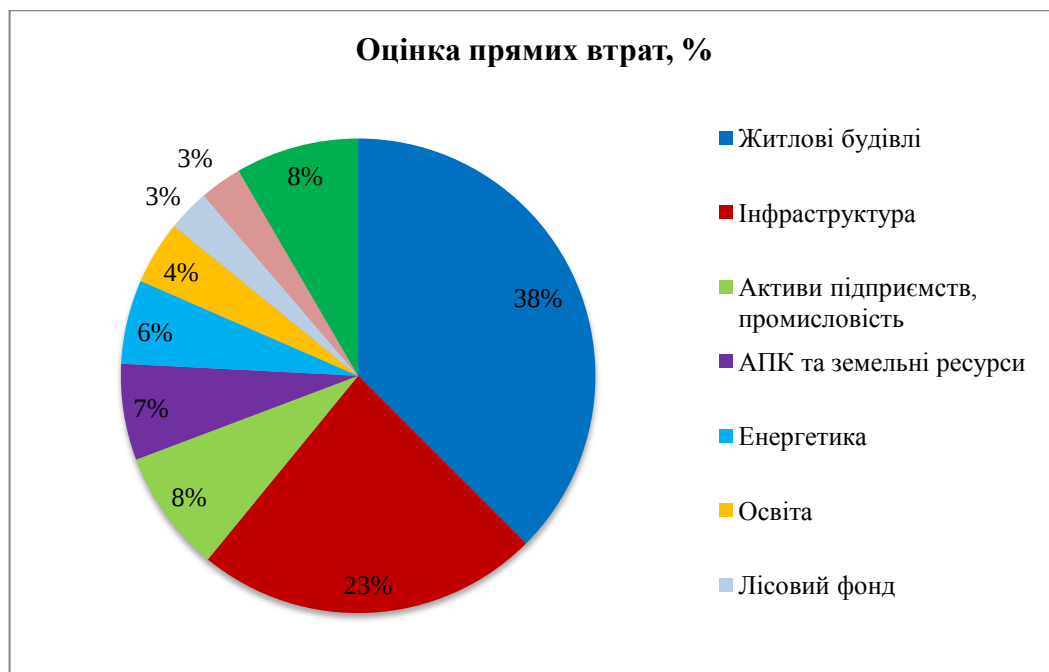


Рис.2.12. Прямі втрати від руйнувань у %.

Джерело: складено за [38].

Найбільш постраждалими областями України є: Херсонська область (12,3 млрд.дол.), Миколаївська (7,8 млрд.дол.), Запорізька (14,8 млрд.дол.), Донецька (37,4 млрд.дол.), Луганська (17,1 млрд.дол.), Харківська (30,2 млрд.дол.), Сумська (3,4 млрд.дол.), Чернігівська (5,8 млрд.дол.), Київська (11,2 млрд.дол.) та Дніпропетровська область (3,4 млрд.дол.) (рис.2.13).

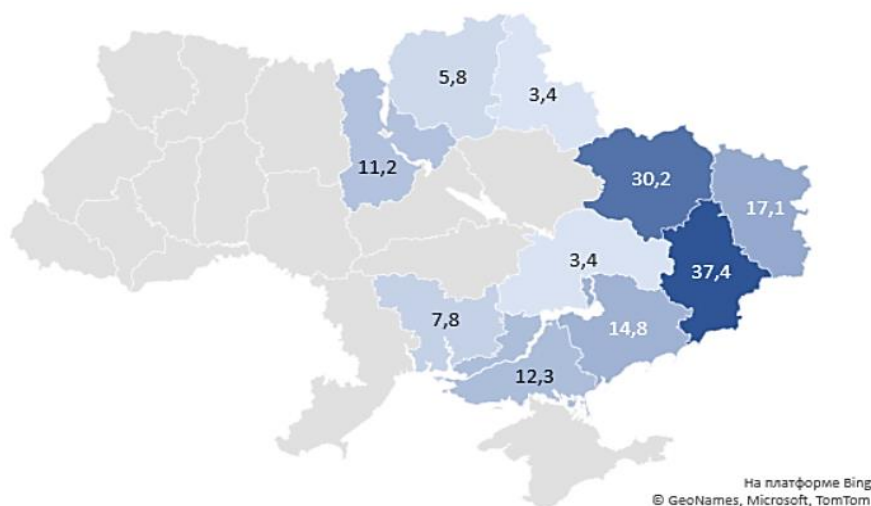


Рис. 2.13. Найбільш постраждалі регіони України, млрд.дол..

Джерело: складено за [38].

Одеська область зазнала збитків на суму 1,5 млрд.дол., Хмельницька на 1,2 млрд.дол., м. Київ – 2,1 млрд.дол., Житомирська – 1 млрд.дол., Полтавська 672 млн.дол., Вінницька – 480 млн.дол., Івано-Франківська – 384 млн.дол., Львівська – 219 млн.дол., Рівненська – 215 млн.дол., Кіровоградська – 149 млн.дол., Черкаська – 128 млн.дол., Тернопільська – 119 млн.дол. та Чернівецька – 73 млн.дол..

Найменше постраждали: Закарпатська область (11 млн.дол.) та Волинська (15 млн.дол.).

Інвестиційна привабливість України залежить від таких чинників, як економічна стабільність, стан інфраструктури, природні ресурси та безпека.

На Рис.2.14. можемо побачити динаміку індексу інвестиційної привабливості України протягом 2013-2023 рр.

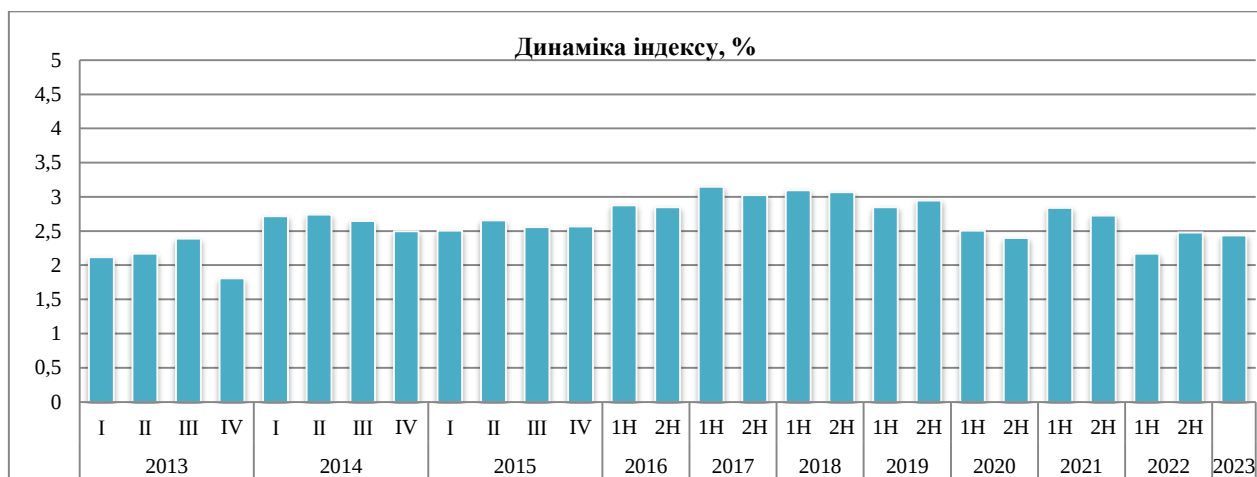


Рис.2.14. Динаміка індексу інвестиційної привабливості протягом 2013-2023 рр., %

Джерело: складено за [39].

Аналізуючи дані таблиці, можемо сказати, що найнижчим показник інвестиційної привабливості був зафіксований у IV кварталі 2013 року – 1,81%. Основна причина зниження це політична нестабільність, яка виникла на фоні відмови тодішнього уряду підписати Угоду про асоціацією з ЄС, що призвело до Євромайдану.

У 2014 році показники зросли у порівнянні з попереднім роком та коливались у межах 2,72-2,5%. Відбулось незначне зниження під кінець року,

але не критичне. Основними причинами коливань є Революція Гідності, зміна влади та анексія Криму і Донбасу.

У 2015 році у другому кварталі було зафіксовано найбільший показник індексу інвестиційної привабливості – 2,66%. Після дестабілізації у політичній та економічній сферах, уряд почав запроваджувати низку реформ у різних сферах (антикорупційні заходи, реформа державного управління і т.д.), що позитивно вплинуло на інвестиційний клімат країни.

У 2016-2017 рр. індекс інвестиційної привабливості досяг максимуму. У першому півріччі 2016 року, індекс привабливості дорівнював 2,88% а у другому 2,85%, у 2017 році показники дорівнювали 3,15% і 3,03%. Основними причинами зростання є: відновлення співпраці з МВФ, реформа судової системи та покращення бізнес-середовища в країні.

У 2019 році показники знизились до 2,85% у першому півріччі та 2,95% у другому півріччі. Зниження було пов'язане з уповільненням антикорупційних реформ та політичною невизначеністю напередодні президентських виборів.

У 2021 році індекс інвестиційної привабливості виріс після зниження у 2020 році на фоні глобальної пандемії. У першому півріччі індекс дорівнював 2,84% а у другому 2,73%.

У 2022 році у першому півріччі індекс дорівнював 2,17%, а у другому 2,48%. Повномасштабне вторгнення спричинило такий різкий спад інвестиційної діяльності на фоні активізації військових дій.

У 2023 році індекс інвестиційної привабливості дорівнював 2,44%. Не дивлячись на активні військові дії, індекс залишається відносно стабільним, за рахунок міжнародного фінансування та адаптації економіки до умов війни. Наразі, інвестори розглядають можливості повоєнного відновлення України.

Згідно даних Європейської Бізнес Асоціації, 60% респондентів оцінюють інвестиційний клімат в Україні, як скоріше несприятливий, 24% - вкрай несприятливий, 9% - скоріше сприятливим та 7% дотримуються нейтральної думки (Рис.2.15).

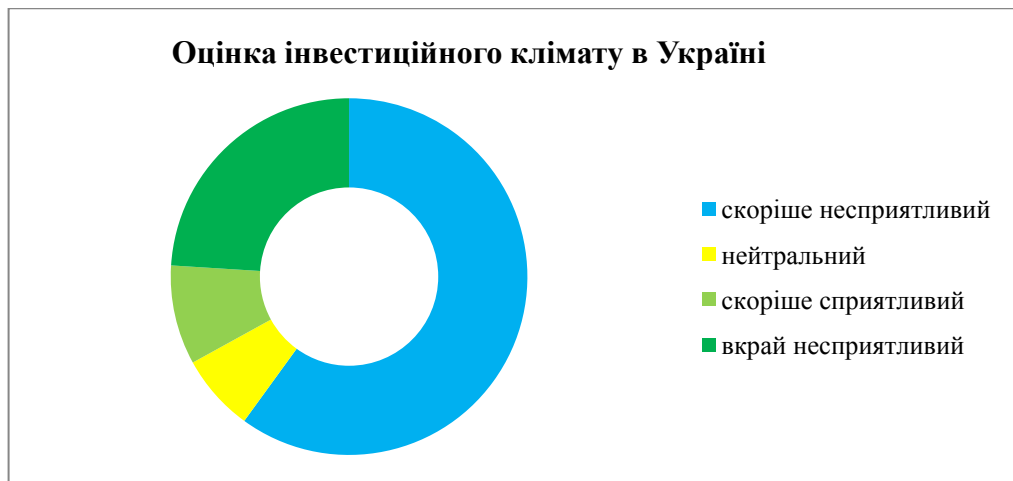


Рис.2.15. Оцінка інвестиційного клімату в Україну у 2023 році.

Джерело: складено за [39].

Аналізуючи динаміку оцінок інвестиційного клімату (Рис.2.16), можна зробити висновок, що у 2022 році у першій половині року 53% респондентів оцінили інвестиційний клімат в Україні, як вкрай несприятливий. У другій половині року 50% опитуваних оцінили клімат, скоріше несприятливий. У 2023 році цей показник збільшився на 10% і дорівнював 60%. Також, у 2023 році спостерігаємо зниження критичних оцінок, лише 24% опитуваних оцінили клімат, як вкрай несприятливий.

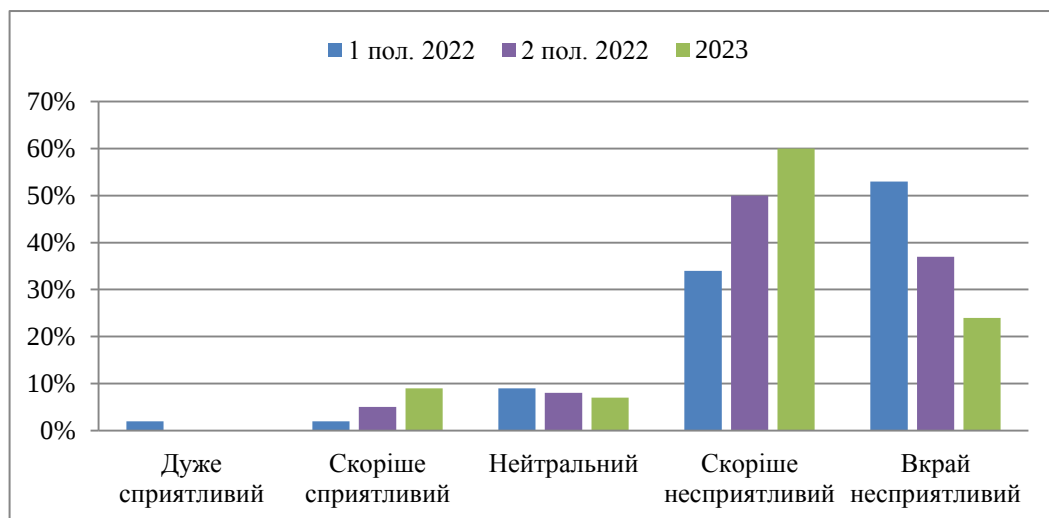


Рис.2.16. Динаміка оцінок інвестиційного клімату в Україні протягом 2022-2023 рр.

Джерело: складено за [39].

Покращення оцінок у 2023 році пов'язане із впливом міжнародної допомоги на роботу бізнесу та спробами стабілізувати економіку.

Провівши аналіз впливу війни на інвестиційний клімат України та її регіонів, можемо зробити висновок, що війна негативно вплинула на інвестиційний клімат регіонів, які знаходяться поблизу зони бойових дій та країни в цілому.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши інвестиційні потоки, чинники формування та інвестиційний клімат України та її регіонів, можемо сказати, що військовий конфлікт негативно вплинув на і так нестабільну економіку України.

Найбільший відтік прямих іноземних інвестицій стався у 2020 році у зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, що склав 868 млн.дол..

Протягом 2013-2015 рр.. відбувалося поступове зниження обсягів інвестицій. Період з 2016 по 2019 рр.. є відносно стабільними, оскільки незважаючи на ворожу агресію, Україна залучала в економіку не менше 3692 млн.дол. кожного року.

У 2021 році обсяг прямих іноземних інвестицій склав 6687 млн.дол.. У 2022 році показник скоротився на 5535 млн.дол. і склав 1152 млн.дол., у 2023 році показник прямих іноземних інвестицій виріс на 3095 млн.дол і склав 4247 млн.дол..

Найбільшим інвестором залишається Європейський Союз, який інвестував в Україну 42279,6 млн.дол. (78%) у 2019 році, 37479 млн.дол. (72%) у 2020, 48733,5 млн.дол. (74%) у 2021 році, 37946 млн.дол. (74,4%) у 2022 році та 41236,5 (74,8%) у 2023 році.

Більшість інвестицій спрямовуються у промисловість 21339,8 - 28747,5 млн.дол (39,1% – 43,7%), переробну промисловість 11901,9 – 15711,3 млн.дол. (22,5% - 23,8%), в оптову та роздрібну торгівлю та ремонт

автотранспортних засобів і мотоциклів 8324,8 – 10188,0 млн.дол. (15,5% - 17,3%) – галузь є стабільною навіть в період економічних коливань та деякі сегменти цього ринку мають низькі бар'єри входження. В добувну промисловість та розроблення кар'єрів 5876,6 – 8608,1 млн.дол. (9,7% - 13,1%).

У 2022 році м. Київ залучив найбільше інвестицій серед регіонів – 1232 млн.дол.. Київ є центром отримання міжнародної допомоги та програм відновлення, що сприяло залученню інвестицій від міжнародних організацій. Незважаючи на війну, тут продовжують працювати іноземні компанії.

Аналіз чинників формування інвестиційного клімату дозволить оцінити сильні та слабкі сторони країни. У 2023 році ВВП України зріс на 5,3%, відновившись після падіння на 28,8% 2022 році.

У 2015 та 2022 рр. інфляція досягла свого піку. У 2015 році цей показник дорівнював 38,9% і у 2022 році – 34,9%. У 2023 році показник дефлятора ВВП знизився до 18,5%.

У 2022 році показник безробіття досяг найвищого значення за останнє десятиліття – 21,1% та у 2023 році показник знизився до 18,2%, але рівень безробіття все ще залишається високим.

При аналізі інвестиційного клімату країни, індекс корупції є одним з ключових чинників. У 2023 році Україна набрала 36 балів зі 100 можливих та зайняла 104 місце поміж 180 країн. За останні десять років середній індекс корупції в Україні дорівнював 29,9 балів.

З початку повномасштабного вторгнення до 24 січня 2024 року, Україна зазнала збитків на суму 157 млрд.дол. (за вартістю заміщення)

Найбільше прямих втрат зазнали житлові будівлі – 58,9 млрд.дол. та інфраструктура – 36,8 млрд.дол..

Найбільш постраждалими областями України є: Херсонська область (12,3 млрд.дол.), Миколаївська (7,8 млрд.дол.), Запорізька (14,8 млрд.дол.), Донецька (37,4 млрд.дол.), Луганська (17,1 млрд.дол.), Харківська (30,2

млрд.дол.), Сумська (3,4 млрд.дол.), Чернігівська (5,8 млрд.дол.), Київська (11,2 млрд.дол.) та Дніпропетровська область (3,4 млрд.дол.)

У 2016-2017 рр. індекс інвестиційної привабливості досяг максимуму (2,88% та 3,15%).

У 2023 році індекс інвестиційної привабливості дорівнював 2,44%. Не дивлячись на активні військові дії, індекс залишається відносно стабільним, за рахунок міжнародного фінансування та адаптації економіки до умов війни. Наразі, інвестори розглядають можливості повоєнного відновлення України.

Провівши аналіз впливу війни на інвестиційний клімат України та її регіонів, можемо зробити висновок, що війна негативно вплинула на інвестиційний клімат регіонів, які знаходяться поблизу зони бойових дій та країни в цілому.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1. Правові та економічні заходи щодо покращення інвестиційного клімату регіонів України

В умовах глобалізації та інтеграційних процесів, інвестиційний клімат є ключовим фактором, який визначає привабливість країни або регіону для залучення іноземного капіталу. Для будь-якої країни важливо створити умови, які б сприяли активізації інвестиційної діяльності.

Війна в Україні суттєво вплинула інвестиційний клімат, створюючи нові виклики для економіки країни. Збройний конфлікт не тільки призвів до руйнувань інфраструктури, але й змусив потенційних інвесторів переглянути свої плани, щодо можливих інвестицій в Україну. Попри складні умови, питання залучення іноземних інвестицій є стратегічно важливим у контексті повоєнного відновлення України.

За даними Світового Банку, протягом наступних десяти років Україні необхідно 486 млрд. дол. на відбудову (Рис.3.1).



Рис.3.1. Кошти на повоєнну відбудову України 2024-2034 рр. (млрд.дол.)

Джерело: складено за [43].

На рис.3.1. зображено масштаб фінансової допомоги, необхідної для відбудови України. Найбільше коштів необхідно залучити у сектор «Інше» - 111,78 млрд.дол. Ця категорія охоплює інфраструктурні та адміністративні витрати, які не входять до інших категорій. Найменше коштів необхідно залучити у соціальний сектор – 43,74 млрд.дол.. Сума для відновлення України у кілька разів перевищує її ВВП.

Реалізація інвестиційних проєктів залежить не тільки від фінансової допомоги, а й від інвестиційного клімату, покращення якого є критично необхідною умовою для залучення іноземного капіталу у відбудову України.

Покращення інвестиційного клімату передбачає створення прозорих умов для інвестування, захист прав іноземних інвесторів та впровадження реформ для зменшення корупції.

Комплексний підхід до відновлення України є критично важливою умовою для відновлення критичної інфраструктури та економічного потенціалу країни.

Невиправдане вторгнення РФ в Україну продовжує спричиняти величезні людські, економічні та соціальні втрати. Незважаючи на велику кількість жертв та руйнувань, наша країна змогла зберегти фінансову стабільність. тим не менш, Україна стикається з великим дефіцитом бюджету, який спричиняє серйозну необхідність у внутрішньому та зовнішньому фінансуванні.

Програма в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility - EFF), яка була ухвалена у 2023 році допомогла залучити близько 122 млрд.дол фінансової допомоги від міжнародних партнерів на період дії програми (II квартал 2023 року – I квартал 2027 року). Кінцевою метою програми є забезпечення зовнішньої та фінансової стабільності у довгостроковій перспективі у контексті післявоєнної відбудови України [44].

Виконання програми залежить від проведення структурних реформ, які спрямовані на підтримку вступу України до ЄС.

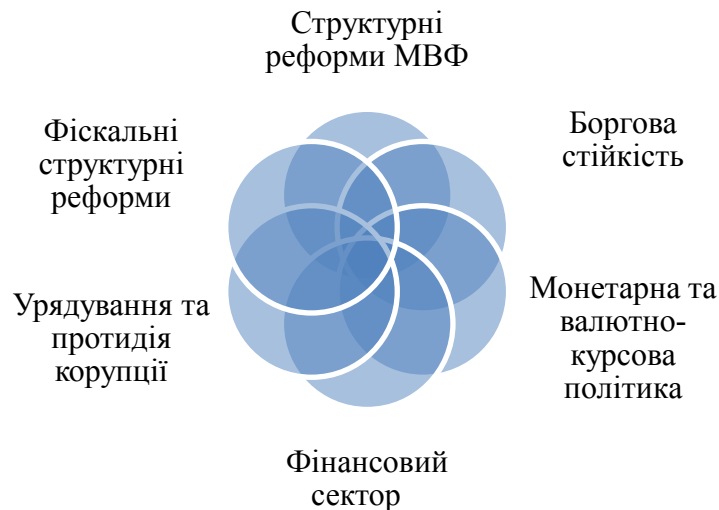


Рис.3.2. Структурні реформи МВФ.

Джерело: складено за [44].

Програма розширеного фінансування спрямована на забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності, яка в майбутньому стане фундаментом для післявоєнної відбудови у контексті вступу України до ЄС.

Виконання Програми включає двоетапний підхід:

- забезпечення макроекономічної стабільності та структурних реформ під час війни;
- запровадження реформ спрямованих на відновлення середньострокової зовнішньої життєздатності країни, забезпечення сталого розвитку.

Фіскальні структурні реформи зосереджені на підтримці податкових надходжень та збереженні фіскальної стійкості. Для відбудови країни та задоволення потреб соціальних видатків, зусилля будуть спрямовані на посиленні управління інвестиціями, забезпеченні фіскальної прозорості та мобілізації доходів через Національну стратегію доходів та відновленні середньострокового планування бюджету.

Уряд продовжуватиме підтримку малого та середнього бізнесу впроваджуючи реформи, які спрямовані на створення сприятливих умов для його розвитку. Основний акцент буде на швидкому реагуванні малого та

середнього підприємництва до змін в економічному середовищі та адаптації до нових умов функціонування та потреб споживачів. Для цього Уряд запровадив систему спрощеного доступу до фінансів та зменшення витрат бізнесу. Також, Уряд продовжує політику створення сприятливого середовища для бізнесу, шляхом реалізації державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», що дозволить відновити втрачений потенціал підприємств, які функціонують у секторі, який забезпечує сталий економічний та соціальний розвиток України [67].

Перебуваючи в умовах війни, Україна пережила значне падіння економічних показників, що безпосередньо вплинуло на динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП). Проте, незважаючи на труднощі, після 2022 року спостерігається поступове відновлення економіки, що забезпечується завдяки внутрішнім реформам, міжнародній підтримці та зростанню інвестиційної активності. У середньостроковій перспективі очікується зростання з 2,8% у 2023 році до 7,5% у 2026 році (Рис.3.3).

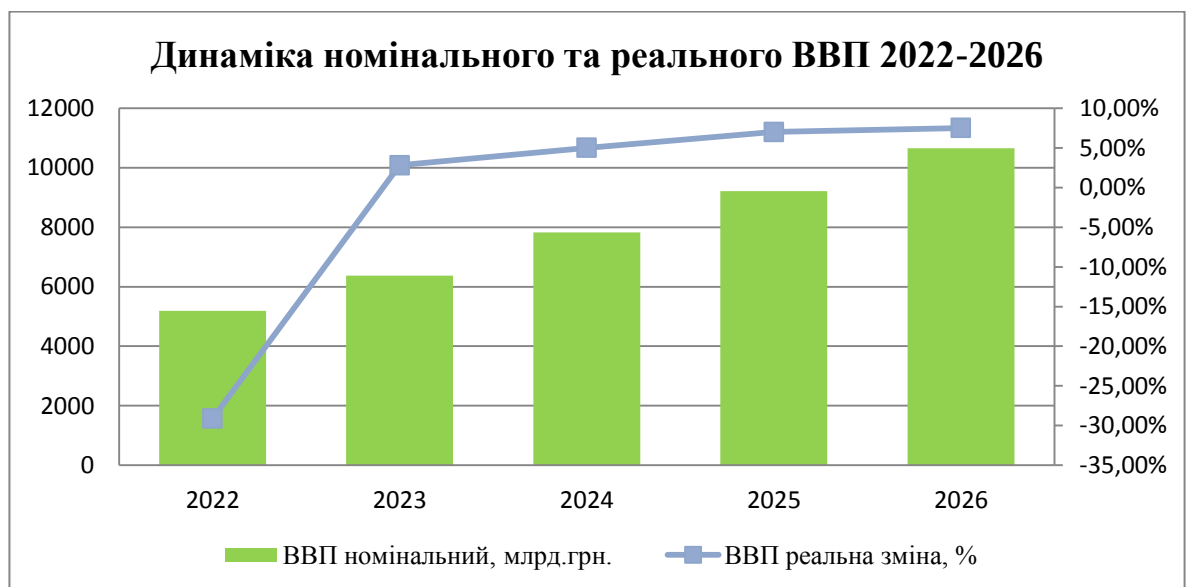


Рис.3.3. Динаміка номінального та реального ВВП 2022-2026 рр..

Джерело: складено за [67]

Важливою складовою економічного відродження країни є вдосконалення податкової системи. Після значних втрат внаслідок війни,

Уряд має адаптувати податкову політику підтримання економічної активності та стимулювання інвестиційної діяльності. У 2024 році відбулися податкові зміни, які вплинуть на більшість громадян, малий бізнес, фінансові установи та специфічні галузі. Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX, «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану» [68]. Основними змінами є:

1. Підвищення військового збору з 1,5% до 5%. ФОП I, II та IV групи мають сплачувати податок у розмірі 10% від мінімальної зарплати. ФОП III групи та юридичні особи третьої групи єдиного податку будуть сплачувати 1% від доходу як військовий збір. Ставка податку у 5% запроваджена тільки на період дії військового стану та буде скасована 1 січня, що настане після року скасування військового стану.

2. Змінено строки подачі звітності щодо найманих працівників. № 1 січня 2025 року необхідно подавати звітність раз на місяць а не раз у квартал. Строк подання звітності – 20 календарних днів від останнього дня податкового місяця [74].

3. Податок на прибуток банків зросте до 50%.

4. З січня 2025 року ставка податку на прибуток фінансових установ (окрім страхових компаній) збільшиться з 18% до 25%.

5. АЗС мають кожного місяця сплачувати авансові внески за кожне місце роздрібної торгівлі паливом (юридичні особи) та ПДФО (фізичні особи) у розмірі 30, 45 або 60 тисяч гривень.

6. Обмінні пункти валют мають сплачувати авансові внески з податку на прибуток, прив'язані до курсу євро: для пункти обміну в Києві 700 євро, в міста з населенням понад 50 тис. – 600 євро, та для інших населених пунктів – 200 євро. Раніше аванси розраховувались на основі мінімальної зарплати.

7. Нотаріуси зобов'язані щомісяця подавати податкову інформацію про всі посвідчені ними договори. Це дозволить податковим органам отримувати

дані про обсяги придбаного майна, а також ставити питання про походження коштів громадян.

8. Іноземна допомога, отримана громадянами в інших країнах у рамках тимчасового захисту (за 2022 - 2023 рр. та наступні до завершення воєнного стану), звільнена від ПДФО.

9. Доходи від «національного кешбеку» не підлягають оподаткуванню ПДФО в 2024–2025 роках.

10. Для фермерів і сільськогосподарських виробників підвищено мінімальне податкове зобов'язання - 700 гривень з 1 гектара. Для земельних ділянок, де частка ріллі становить не менше 50%, мінімальне податкове зобов'язання дорівнює 1400 гривень з 1 гектара.

11. Підвищення ставки рентної плати за видобуток щебеню, піску та каоліну.

Також, відповідно до Закону 4015-IX, Державний бюджет на 2025 рік передбачає повернення обов'язкової сплати ЄСВ, таким чином воєнна пільга, яка дозволяла добровільну сплату ЄСВ скасовується [68].

Ці зміни створюють нові виклики для підприємців, зокрема необхідність дотримання більш жорстких вимог щодо документальної звітності та своєчасної сплати податків.

Врегулювання боргової стійкості допоможе усунути розриви у фінансуванні протягом дії Програми та вивести державний борг на траєкторію стійкості. для забезпечення фінансової стабільності та стійкості зовнішнього боргу планується:

- зменшити дефіцит державного бюджету, який суттєво зріс у 2022-2023 рр., як спосіб фінансового забезпечення протидії збройної агресії РФ;

- збільшення результативності використання бюджетних коштів шляхом аналізу витрат у різних сферах діяльності. що включає вдосконалення реалізації державної політики та використання державних коштів;

– зменшення корупційних ризиків шляхом збільшення прозорості розподілу та використання державних коштів.

Планові показники 2025-2026 рр. свідчать про основні тенденції формування державного бюджету (табл.3.1.).

Таблиця 3.1

Показники державного бюджету 2025-2026 (млн.грн.)		
Найменування показника	2025 (план)	2026 (план)
Доходи (з міжбюджетними трансфертами)		
Загальний фонд	1953105,4	2198688,3
Спеціальний фонд	1787533,5	2019923,6
Повернення кредитів	165571,8	178764,7
Загальний фонд	18174,8	14099,8
Спеціальний фонд	17904,8	13824
Дефіцит "+" / профіцит "-"	270	275,8
Загальний фонд	1068834,8	771127,9
Спеціальний фонд	984000	710743
Разом по розділу I	84894,8	60384,9
Видатки	3040175	2983916
Загальний фонд	2995840,9	2955592,7
Спеціальний фонд	2769792,2	2725874,1
Надання кредитів	226048,7	229718,6
Загальний фонд	44334,1	28323,3
Спеціальний фонд	19646,1	18616,4
Разом по розділу II	24688	9706,2
	3040175	2983916

Джерело: складено за [69].

У 2025 році доходи державного бюджету заплановано на рівні 1 953 105,4 млн грн, з яких надходження до загального фонду становлять 1 787 533,5 млн грн, тоді як спеціальний фонд має забезпечити 165 571,8 млн грн. У 2026 році доходи зростуть до 2 198 688,3 млн грн, що свідчить про позитивну динаміку надходжень.

Зменшення показника повернення кредитів з 18 174,8 млн грн у 2025 році до 14 099,8 млн грн у 2026 році ілюструє зменшення залежності від кредитування у середньостроковій перспективі.

Плановий дефіцит у 2025 році становить 1 068 834,8 млн грн, проте у 2026 році показник зменшиться до 771 127,9 млн грн., що свідчить про поступове відновлення фінансової стійкості

Видатки у 2025 році прогножуються на рівні 2 995 840,9 млн грн, більшість з яких спрямовано до загального фонду (2 769 792,2 млн грн), тоді як, у 2026 році загальний рівень видатків зменшиться до 2 955 592,7 млн грн.

Планується суттєве зменшення обсягів надання кредитів з 44 334,1 млн грн у 2025 році до 28 323,3 млн грн у 2026 році, що відповідає стратегії зменшення фінансових ризиків.

Дані таблиці свідчать про поступове зниження навантаження на бюджетну систему через зменшення витрат, пов'язаних з бойовими діями та відновлення інвестиційної привабливості України.

Реформа монетарної та валютно-курсової політики спрямована на зниженні темпів інфляції та забезпеченні стабільності валютного курсу, у тому числі підтримка достатнього рівня валютних резервів під час війни. Після зниження або повної відсутності бойових дій, реалізація структурних реформ буде спрямована на забезпечення більш гнучкого обмінного курсу, послабленні валютних заходів та повернення до режиму таргетування інфляції. Національний Банк України розробив Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, яка спрямована на реалізацію положень Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану, затверджених рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року № 4-рд, якими передбачене повернення до режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом у міру нормалізації функціонування економіки та фінансової системи [70].

Реалізація Стратегії ґрунтується на оцінці таких параметрів:

- стійкість валютного курсу;
- процентні ставки;
- параметри фінансової стабільності;

– рівень міжнародних резервів.

Стратегія спрямована на досягнення трьох основних цілей:

1. Пом'якшення валютних обмежень шляхом лібералізації торгових операцій та сприяння інвестиційній діяльності, зменшенню множинності обмінних курсів; лібералізація торгового фінансування та управління валютними ризиками банків; можливість виплат за кредитами та інвестиціями та лібералізація операцій для населення.

2. Сприяння більш гнучкому валютному курсу. Перехід до більш гнучкого обмінного курсу є важливим кроком для забезпечення макроекономічної стабільності. На початкових етапах курс є номінальним якірним показником, що сприяє стабілізації економіки. По мірі створення сприятливих умов, основна роль у забезпеченні стабільності перейде до інфляційного таргетування, тоді як обмінний курс стане інструментом адаптації економіки до змін.

Для успішного переходу необхідно дотримуватись жорстких монетарних умов, які забезпечать привабливість гривневих активів та ефективний контроль над валютним ринком. Плавний перехід до більш гнучкого курсу зміцнить довіру до гривні, стабілізує інфляційні очікування та підвищить стійкість економіки до зовнішніх викликів [70].

3. Повернення інфляційного таргетування передбачає скасування не конвенційних заходів у сфері валютно-курсової політики запровадженої на початку повномасштабного вторгнення (фіксація валютного курсу, ліміт на купівлю іноземної валюти, мораторій на виведення коштів нерезидентами та валютні інтервенції).

Політика у сфері фінансів буде спрямована на збереженні фінансової стабільності та підготовці до післявоєнної відбудови. Питанням фінансової стабільності займається міжвідомчий орган Рада фінансової стабільності, яка була створена у 2015 році. Основним завданням Ради є розробка рекомендацій для зменшення негативного впливу на фінансовий сектор [71].

У червні 2024 року Раді з фінансової стабільності ухвалила Стратегію з розвитку кредитування, яка спрямована на забезпечення процесу енергетичного відновлення та активізації на ринку кредитів, стимулюючи попит на підвищення обороноздатності країни.

Реалізація Стратегії відбувається за двома напрямками:

1. Заходи, спрямовані на підтримку банківського сектору у відновленні пріоритетних галузей. У сучасних умовах для України такими пріоритетами є підприємства оборонно-промислового комплексу, критичної енергетичної інфраструктури, переробної промисловості, сільського господарства, а також бізнеси на територіях стійкості.

Ефективними інструментами для стимулювання кредитування є державні та міжнародні гарантії, страхування ризиків, проєктне фінансування та залучення державних фінансових інституцій. Монетарна політика повинна забезпечувати макрофінансову стабільність, а макропруденційна — баланс між фінансовою стабільністю та можливістю збільшення обсягів кредитування. До основних заходів можна віднести:

- Реалізація механізмів консорціумного кредитування на підставі заявок бізнесу в межах робочої групи (III–IV кв. 2024 року).
- Розробка механізму спрямування гарантій, що надаються в межах Ukraine Facility (Pillar II), на потреби економіки (III кв. 2024 року).
- Активізація участі іноземних фінансових установ у фінансовій підтримці підприємств МСП та виробників товарів подвійного призначення (IV кв. 2024 року).
- Впровадження державної програми субсидіювання за кредитами, факторингом та/або лізингом оборонним підприємствам (IV кв. 2024 року).
- Надання державних гарантій в обсязі 30 млрд грн для фінансування програм, які підвищують обороноздатність та безпеку України (IV кв. 2024 року) [72].

2. Розвиток законодавчої бази для кредитування. Основні заходи, які необхідно здійснити:

– Оновлення та впровадження Політики щодо розвитку сталого фінансування Національного банку (IV кв. 2027 року).

– Імплементація в законодавство України Директиви 2014/17/ЄС про кредитні договори для споживачів, що стосуються житлової нерухомості (IV кв. 2026 року).

– Забезпечення прозорості інформації на ринку нерухомості (IV кв. 2024 року).

– Імплементація Директиви ЄС 2019/633, яка передбачає боротьбу з недобросовісними торговими практиками в ланцюзі постачання сільськогосподарської та харчової продукції (IV кв. 2026 року).

– Розширення інструментів фінансування шляхом розвитку фінансового лізингу (запровадження ризик-орієнтованого регулювання для фінансових компаній, які мають право надавати послуги фінансового лізингу) (IV кв. 2025 року) [72].

РФС підтримала законопроект щодо створення в Україні системи страхування воєнних ризиків, який передбачено Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом [75].

Проект передбачає обов'язкове страхування для певних об'єктів та добровільне для тих, що не підлягають обов'язковому страхуванню. Стандартизовані страхові продукти розроблятиме Державна агенція зі страхування воєнних ризиків, яка буде створена у вигляді акціонерного товариства, підпорядкованого Кабінету Міністрів через Міністерство економіки. Контроль та нагляд за її діяльністю здійснюватиме Національний банк [75].

Структурні реформи в урядуванні та протидії корупції направлені на зменшенні корупційних ризиків під час війни та сприянні довіри суспільства та донорів до післявоєнної відбудови [45].

Аналізуючи Стратегію Доходів та чинний План допомоги від МВФ, можемо виокремити основні підходи до реалізації структурних реформ:

1. Децентралізація. Необхідно чітко розподілити повноваження між центральною та місцевою владою та завершити реформу децентралізації із внесенням змін до Конституції. Огляд ЄС –2023 пропонує надати юридичний статус місцевим громадам відповідно до європейського досвіду [73]. Також, забезпечити органи місцевою владою не тільки повноваженнями а і ресурсами. Пропонується 20% грантів виділених на відбудову Україні виділить місцевій владі, що в свою чергу покращить процес прийняття рішення на місцевому рівні, водночас органи місцевого самоврядування мають бути підконтрольні центральній владі. Досягнення цієї мети можливе за рахунок створення відповідного закону, який буде контролювати надання громадський консультацій та правил контролю діяльності місцевого самоврядування відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування.

2. Правоохоронна та судова система. Протягом 2024-2027 рр. пропонується модернізувати судову систему, шляхом покращення юридичної освіти та забезпечити ефективне виконання судових рішень. Важливою складовою є адаптація міжнародних стандартів (Стамбульської конвенції та Римського статуту), розробка законів, які стосуються боротьби з організованою злочинністю, контрабандою та захистом прав людини.

3. Реформа державної служби: У 2024 році необхідно змінити систему оплати праці державних службовців, збільшивши частку основної частини окладу до 70%. Це допоможе підвищити професійну незалежність державних службовців та залучити нових кадрів.

4. Статистична система: Необхідність вдосконалення державної служби статистики, посилити його незалежність і забезпечити ефективну передачу даних до Євростату.

5. Боротьба з корупцією: Покращення ефективності антикорупційних інституцій та реорганізація неефективних підрозділів. Це включає реалізацію антикорупційної програми, Стратегії повернення активів, підтримку системи електронного декларування. Посилення незалежності органів, таких як НАБУ

та САП. Водночас, планується ухвалення нової антикорупційної стратегії після 2025 року, розширення штату та підвищення повноважень [73].

Вищезазначені реформи спрямовані на відновлення довіри до державних інститутів, що має забезпечити ефективну післявоєнну відбудову України.

Оцінка динаміки змін інвестиційного клімату дозволяє виявити основні проблеми, слабкі місця та вчасно їх подолати. За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації, опитувані респонденти окреслили основні завдання для уряду у покращенні інвестиційного клімату України у 2025 році (Рис.3.4). До основних завдань належать: боротьба з корупцією (69%), судова реформа та верховенство права (51%), макроекономічна стабільність (36%) та податкова та митна реформа (35%). Важливо зауважити, що у прогнозах на 2024 рік митна та податкова реформи відсутні у списку пріоритетних завдань для влади [47].

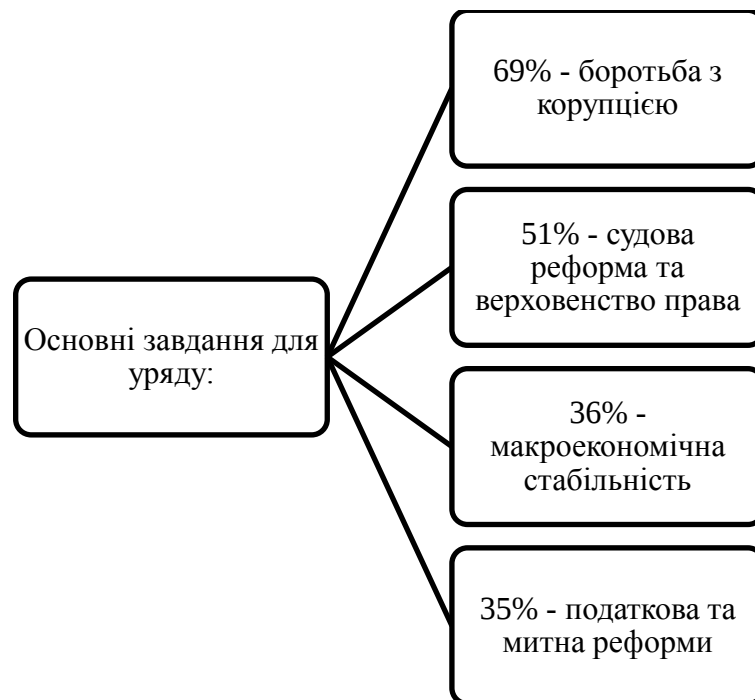


Рис.3.4. Основні завдання для уряду.

Джерело: складено за [46].

Причиною появи у прогнозах на наступний рік може бути реакція на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, зростання вимог з боку

бізнесу та міжнародних партнерів та необхідність створення більш сприятливих умов для економічного зростання та повоєнної відбудови України.

У листопаді 2022 року Кабінет Міністрів України започаткував реалізацію експериментального проекту із створення, впровадження та забезпечення функціонування Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури [48].

Метою проекту є запровадження уніфікованого підходу до процесу відбудови об'єктів нерухомого майна, застосування комплексного планування реалізації програм відновлення, моніторинг процесу відбудови та забезпечення цифровізації процесу оцінки, подання та пріоритезації публічних інвестицій на 2025 рік. Функціонал системи дозволить повністю відсліджувати витрати на всіх етапах проекту та отримувати звіти та аналітику [49].

У сучасних умовах економічного розвитку економіки України, особливо в умовах воєнного стану, залучення інвестицій є ключовим фактором зміцнення національної економіки. Проте, існуюча законодавча база створює чимало перешкод для реалізації масштабних інвестиційних проектів.

Тому, Верховна рада України у серпні 2023 року внесла деякі зміни до закону «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [50]. Ці зміни направлені на вдосконалення реалізації проектів із значними інвестиціями. Основними нововведеннями є:

- 1) підвищено вимоги до звітності про виконання проекту;
- 2) запроваджено механізм укладання договору із державою;
- 3) спрощення процедури отримання ліцензій та дозволів;
- 4) державна підтримка у виплаті компенсації за будівництво інфраструктури, необхідної для реалізації проекту;
- 5) звільнення від сплати ПДВ на імпорт обладнання;

6) збільшення робочих місць;

7) зменшення значних інвестицій з 20 млн.дол до 12 млн.євро.

Ключову роль у визначенні пріоритетів для інвестування відіграє Стратегічна інвестиційна рада, яка підпорядковується Прем'єр-міністру України [51]. Основними завданнями Ради є:

- моніторинг та реалізація інвестиційних проєктів;
- підготовка портфелю публічних інвестиційних проєктів [52].

Залучення зовнішньої допомоги для відбудови України вимагає чіткої координації між державними органами влади. Тому ключову роль відіграє участь України у Багатосторонній координаційній платформі донорів. Для ефективної співпраці з платформою та координації роботи центральних органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 14 травня 2024 р. № 603. Документ спрямований на створення єдиного підходу до організації співпраці з міжнародними партнерами, підвищення прозорості використання ресурсів та підтримку реформ, необхідних для відновлення країни та сталого розвитку [53]. Основна мета Положення це: посилення взаємодії між державними органами України та міжнародними донорами для залучення фінансової, технічної та іншої допомоги, спрямованої на відновлення країни, стабілізацію економіки та реалізацію пріоритетних реформ.

Інвестиційна діяльність вимагає чіткого планування та ефективного страхування ризиками. Відсутність страхування воєнно-політичних ризиків вплинула на погіршення інвестиційного клімату в Україні. Саме тому уряд України вніс декілька змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій від військової агресії. Закон набрав чинності 1 січня 2024 року. Згідно цього Закону, Експортно-кредитне Агентство (ЕКА) є страховиком із спеціальним статусом, яке отримало право страхувати та перестраховувати воєнно-політичні ризики. Основна мета діяльності Агентства полягає у експансії експортної діяльності шляхом страхування. Агенція може страхувати

експортний та інвестиційний кредит, зовнішньоекономічний договір, прямі інвестиції в та/із України [54].

Експортно-кредитне Агентство це перша українська агенція, яка отримала право на страхування політичних ризиків. Раніше цим займалися міжнародні агенції як MIGA та DFC. MIGA є частиною групи Світового Банку, яка реалізує два інвестиційні проекти, в той час, як американська корпорація DFC – 4 проекти.

Проекти страхування ризиків у MIGA та DFC передбачають складні процедури due diligence. Зокрема йдеться про наявність аудитованої звітності за міжнародними стандартами, ESG-звітності та аналізу бізнес-планів [55].

Агентство з гарантування інвестицій Світового банку (MIGA) застрахувало перший інвестиційний проект від воєнних ризиків. Проект M10 Industrial Park у Львові отримав гарантію на суму до \$9,2 млн.

Покращення інвестиційного клімату держави неможливе без покращення інвестиційного клімату її регіонів. Відсутність ефективної інвестиційної політики у регіонах викликає диспропорції в економіці країни. Розробка методології аналізу інвестиційної привабливості регіону є ключовою проблемою інвестиційної політики держави.

Інвестиційний клімат регіонів можна покращити за рахунок використання регіональних методів управління, що являють собою процес прямого впливу на об'єкти управління (господарська діяльність, соціальна інфраструктура, трудові ресурси, населення, і т.д.).

Основною метою управління інвестиційної діяльності в регіоні є активізація інвестиційних процесів та формування сприятливого інвестиційного клімату на території регіону. Реалізація політики регіонального управління інвестиціями складається з трьох етапів (Рис.3.5.).

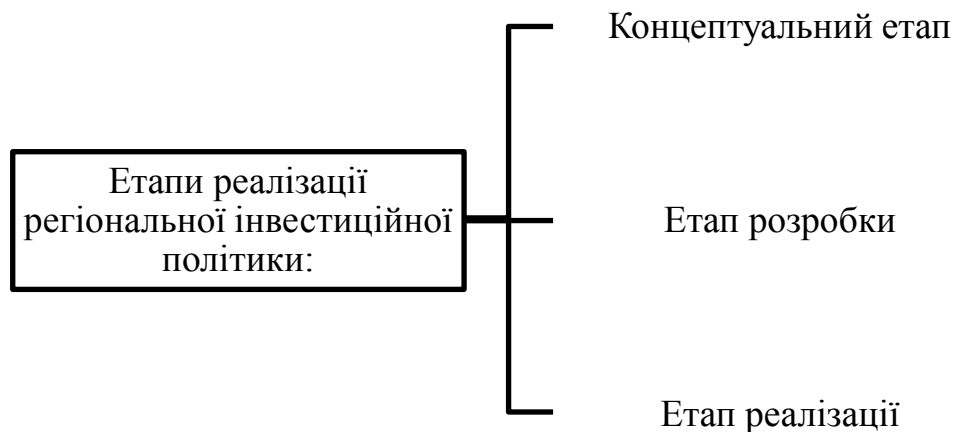


Рис.3.5. Етапи реалізації інвестиційної політики в регіонах.

Джерело: складено за [56].

Концептуальний етап включає:

- аналіз потенціалу регіону;
- аналіз ризиків
- формування концепції
- інвестиційна насиченість регіону.

Етап розробки інвестиційної політики – розробка інвестиційної програми та заходів, які формують інвестиційну діяльність в регіоні.

Етап реалізації інвестиційної політики практичне здійснення заходів регіональної політики та контроль за її виконанням [57].

Залучення великих обсягів інвестицій у внутрішню економіку є ризиковим напрямом діяльності. Особливо варто приділяти уваги державним проектам у сфері промисловості та виробництва товарів народного споживання, які мають найбільше значення для економіки, зменшуючи залежність від імпорту. Іноземні інвестиції дають можливість створення конкурентоспроможної продукції без нарощування боргових зобов'язань.

Економічна та політична нестабільність в країні негативно вплинула на інвестиційну привабливість регіонів. Це призвело ефекту «замкненого кола», який виникає коли інвестиційно непривабливі регіони не мають змоги залучати інвестиції та залишаються слаборозвиненими. Наповнення

державного та міського бюджетів вимагає виходу малого та середнього бізнесів із тіні. Закордоном низка антикризових заходів, які були впроваджені призвела до зменшення цін та збільшення купівельної спроможності населення, в той час, як в Україні це призвело до протилежного ефекту.

Проблема недостатнього залучення інвестицій може вирішитись лише за рахунок використання комплексного підходу та іноземного досвіду (Табл.3.2.).

Таблиця 3.2.

Іноземний досвід покращення інвестиційного клімату

Країна	Заходи
Литва, Естонія, Латвія	Податкові знижки Вільні торгівельні зони Зосередження уваги на високотехнологічних галузях Низькі ставки на корпоративні податки Субсидування промисловості
Канада	Розподіл влади між регіональними та федеральними органами влади Самостійність окремих регіонів у прийнятті рішення щодо інвестиційних проектів.
Ірландія	Стратегія «подолання бідності» Низькі корпоративні податки Інвестиції в освіту
Швейцарія	Довгострокові інвестиції у зелену економіку та соціальні проекти мінімізація інвестиційних ризиків Розгалужена економіка
Франція	Державні інвестиції в інфраструктуру Підтримка стартапів Податкові кредити у стратегічних секторах
Данія	Інвестиції у зелену економіку Підтримка інноваційних технологій у сільському господарстві
Польща	Створення спеціальних економічних зон із пільгами Адаптація європейських стандартів регулювання інвестицій Сприятлива законодавча база для інвесторів

Джерело: складено за [58,59].

Успішний досвід іноземних країн у формуванні сприятливого інвестиційного клімату демонструє широкий спектр підходів, які можуть бути адаптовані до умов України. Балтійські країни акцентують увагу на податкових пільгах і розвитку високотехнологічних галузей, Канада – на регіональній автономії, Ірландія – на низьких корпоративних податках та

інвестиціях в освіту. Швейцарія виділяється довгостроковими екологічними інвестиціями, а Франція підтримує стартапи й стратегічні сектори. Польща успішно застосовує спеціальні економічні зони, а Данія впроваджує інновації в зеленій економіці та сільському господарстві.

Україна, перебуваючи в умовах воєнного часу, має можливість використовувати ці напрацювання, адаптуючи їх до національних особливостей та регіональних потреб. Запровадження подібних заходів може стати важливим кроком у забезпеченні стійкого економічного зростання, залученні іноземних інвестицій і відновленні постраждалих регіонів країни.

Аналіз економічної літератури дав змогу виокремити такі шляхи покращення інвестиційного клімату України (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

Напрями покращення інвестиційного клімату України

Напрямок	Заходи
Верховенство права та стабільність законотворчого процесу	– посилення захисту прав інвестора; – реформа антимонопольного законодавства; – запровадження антикорупційних реформ; – забезпечення прозорості судової системи;
Державні інститути	– врегулювання податкової системи та створення сприятливого середовища; – протидія ухиленню від сплати податків; – Забезпечення експорту та належне страхування політичних та воєнних ризиків (удосконалення роботи ЕКА); – Покращення ефективності корпоративного управління державними підприємствами; – приватизація;
Внутрішній ринок	– скорочення імпортозалежності шляхом активізації локального виробництва; – інтеграція енергосистеми України з європейською; – реалізація інвестиційних проектів у сфері промисловості; – підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на ринку ЄС; – впровадження сучасних механізмів державно-приватного співробітництва; – спрощення процедур створення індустріальних парків; – стимулювання інвестицій у сільське господарство; – збільшення частки інвестицій у міських бюджетах; – удосконалення процесу відбору інвестиційних проектів; – створення вільних економічних зон в перспективних для інвестування регіонів України

Джерело: складено за [60].

Враховуючи виклики воєнного часу, комплексний підхід до виконання цих заходів стане основою для створення стабільного та привабливого інвестиційного середовища для інвесторів, що в свою чергу сприятиме відновленню та довгостроковому розвитку економіки України.

3.2. Впровадження інноваційних моделей для покращення інвестиційного клімату регіонів України

Впровадження інноваційних моделей для покращення інвестиційного клімату регіонів України є актуальним завданням в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови. Інноваційні моделі спрямовані на створення сприятливого середовища для залучення іноземного капіталу та економічного зростання.

Інвестиційна політика регіонів залежить від запровадження стратегій, які будуть сприяти залученню інвестицій та покращенню клімату на рівні місцевих органів влади.

Удосконалення інвестиційних процесів у регіонах можливе завдяки кооперації місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості.

У зв'язку з війною, регіональна політика країни зазнала певних змін. Уряд запровадив нову Державну стратегію регіонального розвитку 2021-2027, яка враховує виклики спричинені війною та необхідністю адаптації до європейських стандартів (Рис.3.6). Стратегія розроблена відповідно до Цілей Сталого Розвитку 2030 року.

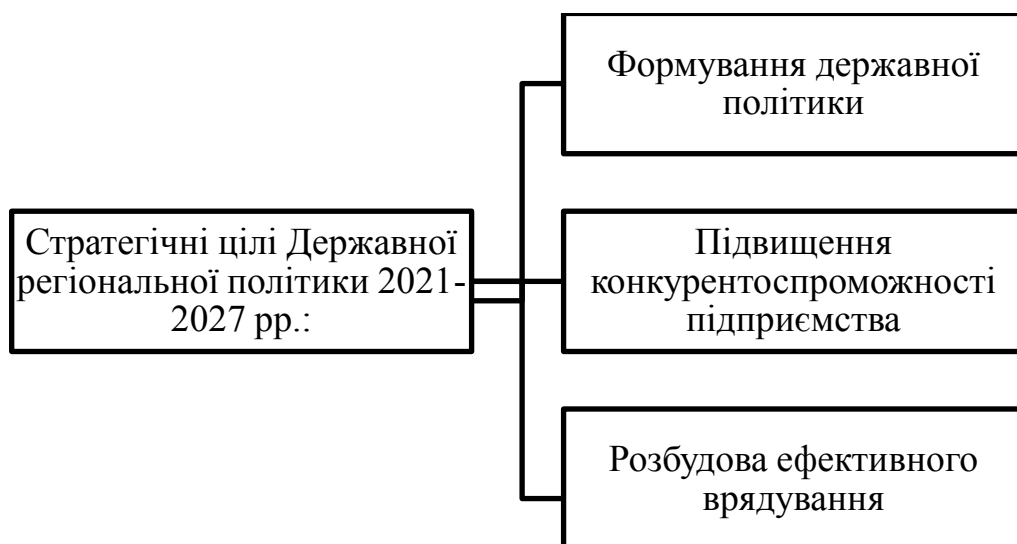


Рис.3.6. Стратегічні цілі Державної регіональної політики 2021-2027.

Джерело: складено за [62].

Стратегічні цілі Державної регіональної політики України охоплюють три ключові цілі:

Формування державної політики – розробка сучасних підходів до управління регіонами з урахуванням їхніх ресурсів і потреб.

Підвищення конкурентоспроможності підприємств – активізація економічних процесів через залучення інвестицій, розвиток бізнес-середовища та впровадження інновацій.

Розбудова ефективного врядування – удосконалення системи державного управління, децентралізація та організація співпраці між державними органами і громадами.

Узагальнено, стратегія спрямована на забезпечення сталого розвитку регіонів, відновлення після наслідків війни, інтеграцію до європейських стандартів і створення сприятливих умов для життя та роботи громадян. Це стане основою для ефективного використання ресурсів і посилення міжнародної конкурентоспроможності України.

Реалізація державної регіональної політики відбувається на основі територіально-орієнтованого підходу, об'єктом реалізації є регіони та територіальні громади, які мають певні соціальні, безпекові, екологічні та економічні особливості [61]. Пріоритетами оновленої Стратегії є:

1. Безпека та соціально-економічні умови для повернення українців в Україну;
2. Відновлення інфраструктури за принципом «build back better»;
3. Розвиток людського капіталу на основі внутрішнього потенціалу територій;
4. Реформа децентралізації, розвиток інституційної та фінансової спроможності регіонів;
5. Збереження балансу екосистем;
6. Підвищення ефективності та прозорості публічного інвестування,
7. Удосконалення фінансових інструментів стимулювання регіонального розвитку;
8. Побудова партнерств, розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва;
9. Залучення громадян до прийняття рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях [63].

Покращення інвестиційного клімату України вимагає комплексного підходу, реалізація якого підпорядкована стратегічній меті – перехід національної економіки до інноваційної моделі сталого розвитку. У табл.3.4. зображено першочергові кроки удосконалення інвестиційного клімату.

Таблиця 3.4

Першочергові кроки покращення інвестиційного клімату в регіонах України

Механізм	Завдання
Економічний	• розвиток регіонального фондового ринку; • забезпечення стабільності національної валюти; • покращення фіскальної політики; • стимулювання інноваційного інвестування; • зниження податкового тиску; • забезпечення державного інвестування; • лібералізація торгівлі; • удосконалення банківської системи у сфері інвестиційної діяльності.

Правовий	• удосконалення законодавства у сфері інвестицій; • формування стабільного правового середовища, у якому підприємства функціонуватимуть за єдиними правилами,
Адміністративний	• розробка стратегічних планів удосконалення інвестиційного клімату регіонів; • реалізація інвестиційних проектів; • фінансування інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях; • розширення повноважень місцевої влади, щодо здійснення інвестиційної діяльності; • використання маркетингових інструментів.

Джерело: складено за [64].

Реалізація вищезазначених механізмів, допоможе покращити інвестиційний клімат, що у свою чергу створить основу для макроекономічної стабілізації та сталого розвитку. На сучасному етапі, Україні варто здійснювати заходи, які направлені на зниження політичної та економічно-соціальної напруги, за рахунок припинення бойових дій на території України та відновлення підприємницької діяльності на території південних та східних областях.

Покращення інвестиційного клімату регіонів України є ключовим завданням економічного відродження української економіки. Глобальні кризи, повномасштабне вторгнення в Україну, знищення та значне пошкодження української інфраструктури призвело до пошуку нових інноваційних моделей для залучення інвестицій та покращення інвестиційного клімату.

Під час війни, фахівці запропонували декілька напрямів адаптивності промисловості під час війни:

- реалізація проєктів смарт-спеціалізації (Research and Innovation Strategies for Smart, RIS3) у промисловості використовуючи методику ЄС. Забезпечити інтеграцію українських регіонів до Європейської платформи старт-спеціалізації з метою відкриття їм доступу до її інструментів;

розробка та реалізація регіональних і міжрегіональних програм залучення інвестицій від країн-донорів для створення інноваційно-технологічних і наукових центрів, із залученням цифрових технологій.

Враховуючи регіональну диференціацію впливу війни на регіони України, важливо розробити стратегії відновлення [65].

Використання концепції смарт-спеціалізації вимагає ідентифікації та стимулювання економічної системи створювати нові спеціалізації шляхом відкриття нових можливостей, а також об'єднання ресурсів і компетенцій у відповідних сферах. Експерти ОЕСР описують смарт-спеціалізацію як поєднання промислової, освітньої та інноваційної політик разом із вибором пріоритетних галузей для інвестування з урахуванням сильних сторін і існуючих переваг [66].

У Рекомендаціях Європейської комісії з RIS3 при розробці стратегій інноваційного розвитку наголошується на важливості застосування моделі «чотириланкової спіралі» інновацій. Ця модель розширює традиційну парадигму «потрійної спіралі», додаючи до взаємодії науки, промисловості та держави четвертий елемент — населення.

У «чотириланковій спіралі» центральну роль відіграють споживачі інноваційної продукції.. Ця модель стимулює створення інновацій, орієнтованих на потреби та очікування споживачів, які визначають напрямки розвитку інновацій та слугують рушійною силою цього процесу.

Суспільство формує попит на нові знання й технології, впливаючи на їх створення та впровадження. [65].

Інтеграція України в європейський простір та післявоєнне відновлення вимагають інтеграцію інноваційних моделей у стратегії відновлення. Запровадження інноваційних підходів не тільки створюють сприятливий інвестиційний клімат, а й створюють умови для відновлення та розвитку українських регіонів, створюючи економіку орієнтовану на довгострокове зростання (Табл.3.5).

Таблиця 3.5.

Інноваційні моделі покращення інвестиційного клімату

Назва	Визначення
Цифровізація	– платформи для реєстрації бізнесу; – податкові звіти; – дозвільні процедури
Фінансові інструменти	– зелені облігації; – інвестиційні фонди для малого та середнього бізнесу; – державні субсидії для стартапів; – розвиток венчурних фондів
Технопарки та інноваційні кластери	– спеціальні зони з пільговими умовами
Зелені технології	– екологічно чисті виробництва; – розвиток джерел відновлювальної енергії
Інфраструктура	– інфраструктурні проекти; – створення логістичних хабів; – дата-центри – розгалужена транспортна мережа
Підтримка бізнесу	– програми підтримки бізнесу; – навчання підприємців
Міжнародне партнерство	– співробітництво з міжнародними організаціями (Світовий Банк, ЄБРР);
Залучення іноземних інвестицій	– створення онлайн-платформ; – участь у міжнародних виставках та платформах;
Регіональні інновації	– відновлення інфраструктури; – гуманітарні проекти; – підтримка малого бізнесу

Джерело: складено автором.

Цифрові платформи допоможуть спростити процеси реєстрації бізнесу, подачі документів та отримання дозволів, спрощуючи бюрократичні процедури для інвесторів. За рахунок пільгових умов, індустріальні парки та технопарки створюють сприятливі умови для підприємницької діяльності у високотехнологічних і екологічно чистих галузях, сприяючи інноваціям. Зелені інвестиції стимулюють розвиток екологічно чистих технологій та відновлювальної енергетики, тоді як фінансові механізми, зокрема інвестиційні фонди, забезпечують доступ до капіталу для малого та середнього бізнесу.

Інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру роблять регіони привабливішими для бізнесу.

Співпраця з міжнародними установами сприяє залученню іноземних інвестицій та обміну досвідом. Створення інвестиційних агентств та програми підтримки для підприємців сприяють зростанню нових стартапів, здатних залучити іноземний капітал.

Також, особливу увагу варто приділяти програмам післявоєнного відновлення, що спрямовані на відновлення інфраструктури та стимулювання економічного розвитку постраждалих регіонів.

Ці заходи формують основу для залучення інвестицій, зміцнення економіки та забезпечення сталого розвитку регіонів України.

Висновки до розділу 3

Дослідження шляхів покращення інвестиційного клімату України шляхом впровадження економічних, правових та інноваційних заходів, дало змогу зробити такі висновки:

Війна в Україні суттєво вплинула інвестиційний клімат, створюючи нові виклики для економіки країни. Збройний конфлікт не тільки призвів до руйнувань інфраструктури, але й змусив потенційних інвесторів переглянути свої плани, щодо можливих інвестицій в Україну. Протягом наступних десяти років Україні необхідно 486 млрд.дол. на відбудову.

Покращення інвестиційного клімату передбачає створення прозорих умов для інвестування, захист прав іноземних інвесторів та впровадження реформ для зменшення корупції. Реформа монетарної та валютно-курсової політики допоможе знизити темпи інфляції та забезпечити стабільність валютного курсу. Політика у сфері фінансів буде спрямована на збереженні фінансової стабільності та підготовці до післявоєнної відбудови.

Структурні реформи в урядуванні та протидії корупції направлені на зменшенні корупційних ризиків під час війни та сприянні довіри суспільства та донорів до післявоєнної відбудови.

До основних завдань для уряду у покращенні інвестиційного клімату належать: боротьба з корупцією (69%), судова реформа та верховенство права (51%), макроекономічна стабільність (36%) та податкова та митна реформа (35%).

Інвестиційний клімат регіонів можна покращити за рахунок використання регіональних методів управління, що являють собою процес прямого впливу на об'єкти управління (господарська діяльність, соціальна інфраструктура, трудові ресурси, населення, і т.д.).

Успішний досвід іноземних країн у формуванні сприятливого інвестиційного клімату демонструє широкий спектр підходів, які можуть бути адаптовані до умов України. Балтійські країни акцентують увагу на податкових пільгах і розвитку високотехнологічних галузей, Канада – на регіональній автономії, Ірландія – на низьких корпоративних податках та інвестиціях в освіту. Швейцарія виділяється довгостроковими екологічними інвестиціями, а Франція підтримує стартапи й стратегічні сектори. Польща успішно застосовує спеціальні економічні зони, а Данія впроваджує інновації в зеленій економіці та сільському господарстві.

У зв'язку з війною, регіональна політика країна зазнала певних змін. Уряд запровадив нову Державну стратегію регіонального розвитку 2021-2027, яка враховує виклики спричинені війною та необхідністю адаптації до європейських стандартів

Реалізація інноваційних моделей допоможе покращити інвестиційний клімат, що у свою чергу створить основу для макроекономічної стабілізації та сталого розвитку. На сучасному етапі, Україні варто здійснювати заходи, які направлені на зниження політичної та економічно-соціальної напруги, за рахунок припинення бойових дій на території України та відновлення підприємницької діяльності на території південних та східних областях.

Інтеграція України в європейський простір та післявоєнне відновлення вимагають інтеграцію інноваційних моделей у стратегії відновлення. Запровадження інноваційних підходів не тільки створюють сприятливий інвестиційний клімат, а й створюють умови для відновлення та розвитку українських регіонів, створюючи економіку орієнтовану на довгострокове зростання.

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого теоретичного дослідження підходів до визначення поняття «інвестиційний клімат», можемо сказати, що інвестиційний клімат - це сукупність чинників, які безпосередньо формують умови для здійснення інвестиційної діяльності.

Визначено відмінність поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість». Інвестиційний клімат є більш ширшим поняттям, яке охоплює загальне середовище для бізнесу та інвестицій у певній країні та регіоні. У той час, інвестиційна привабливість є конкретною оцінкою, яка показує на скільки країна або регіон привабливі для певного інвестора або певних інвестицій.

Встановлено, що формування інвестиційного клімату є складним аспектом, який включає такі складові: політична та правова складова, економічна стабільність, податкова політика, інфраструктура, людські ресурси та інновації.

Визначено, що на сьогоднішній день немає єдиного визначення чинників, які формують інвестиційний клімат. Дехто вважає, що необхідно виділяти фактори, які впливають на формування інвестиційного клімату, інші ж вважають, що за основу необхідно виділяти чинники формування інвестиційного клімату. Решта вчених виокремлює лише критерії.

Інвестиційний клімат поєднує в собі систему факторів, які визначають ділову привабливість окремої країни або регіону.

Фактори, що враховуються під час визначення сприятливості інвестиційного клімату: 1) макроекономічні; 2) фактори стану фінансового ринку; 3) політичні; 4) правові; 5) інноваційні; 6) демографічно-трудова; 7) природно-кліматичні; 8) міжнародні відносини; 9) інституціональні фактори.

Загалом на інвестиційну привабливість країни впливає політична та економічна стабільність. Також впливає державна політика в питаннях економічного розвитку країни. При виборі країни для інвестування, інвестор

звертає увагу на рівень життя населення, ступінь зростання заробітних плат та вартість сировини та матеріалів. Важливим пунктом є проведення ефективної державної політики та здатність держави сприяти економічному розвитку.

Визначено, що найбільшою перешкодою у покращенні інвестиційного клімату є військова агресія РФ проти України. Найбільш позитивним чинником для України є отримання статусу кандидата в Європейський Союз. Це дозволить Україні в майбутньому збільшити обсяг іноземних інвестицій шляхом розширення ринків збуту та налагодження надійних логістичних шляхів постачання продукції.

Встановлено, що основними показниками клімату є: корпоративність, привабливість галузі економіки, регіональний діловий клімат, інвестиційний клімат країни та світовий діловий клімат.

Встановлено, що при оцінці інвестиційного клімату враховуються: економічні умови, державна інвестиційна політика, нормативно-правова база інвестиційної діяльності, статистичний матеріал про стан різних факторів, що визначають інвестиційний клімат.

Оцінка інвестиційного клімату здійснюється на основі характеристики п'яти складових: політична ситуація, правове середовище, макроекономічні чинники, податкове середовище та регуляторний вплив.

У сучасних умовах інвестиційна привабливість регіону залежить від дій органів державної влади та місцевого самоврядування, а також від чітко розробленої маркетингової стратегії регіону. Від ефективного позиціонування регіону залежать перспективи реалізації потужних інвестиційних проектів та залучення інвестиційних ресурсів.

У розділі 2 встановлено, що останні десять років, динаміка іноземних інвестицій є нестабільною на фоні постійних економічних, політичних та глобальних криз. Відсутність масового відтоку прямих іноземних інвестицій у 2022 році можна пояснити тим, що на початку війни західні країни та міжнародні організації надали Україні фінансову підтримку, що допомогло

швидко стабілізувати економіку, уникнути фінансової кризи та підтримати інвестиційний клімат.

На підставі аналізу, можна сказати, що основними інвесторами для України є країни Європейського Союзу, а саме: Кіпр, Німеччина, Нідерланди та Люксембург.

Більшість інвестицій спрямовуються у промисловість 21339,8 - 28747,5 млн.дол (39,1% – 43,7%), переробну промисловість 11901,9 – 15711,3 млн.дол. (22,5% - 23,8, в оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів 8324,8 – 10188,0 млн.дол. (15,5% - 17,3%). В добувну промисловість та розроблення кар'єрів 5876,6 – 8608,1 млн.дол. (9,7% - 13,1%).

Прямі іноземні інвестиції в українські регіони залежать від їх географічного розташування, спеціалізації та економічного розвитку.

Встановлено, що найбільшими реципієнтом інвестицій є м. Київ. Показники коливаються між 30630,6 млн.дол. у 2019 році до 3115,4 млн.дол. у 2023 році.

У 2022 році майже всі області в Україні зазнали відтоку інвестицій, окрім Полтавської, Вінницької, Львівської, Хмельницької, Тернопільської, Чернівецької, Чернігівської, Кіровоградської та Волинської областей.

У 2023 році показник ВВП виріс до 178,76 млрд.дол. завдяки налагодженню альтернативних логістичних шляхів, відновленню виробництва, адаптації бізнесу та фінансової допомоги від міжнародних партнерів.

На підставі аналізу показника дефлятора ВВП, можна сказати, що економіка України знаходиться у стані постійної нестабільності, адже високий показник інфляції є наслідком політичної та економічної дестабілізації, яка виникає на фоні кризових явищ. Високий показник дефлятора ВВП свідчить про зростання цін на товари та послуги, які входять до складу валового внутрішнього продукту.

Проаналізувавши динаміку базового індексу споживчих цін в Україні протягом 2013-2023рр. Можна сказати, що у 2019 і 2020 рр. показник ІСЦ досяг мінімуму 4,1% та 5% відповідно. У 2022 році показник досяг піку у 26,6%, а у 2023 році показник досяг мінімального значення – 5%, результатом такого зниження є стабілізація ситуації та адаптація економіки до війни.

Протягом 2013-2021 рр. показник безробіття коливався між 4,2% та 9,8. У 2022 році показник безробіття досяг найвищого значення за останнє десятиліття – 21,1% та у 2023 році показник знизився до 18,2%, але рівень безробіття все ще залишається високим.

При аналізі інвестиційного клімату країни, індекс корупції є одним з ключових чинників. Корупція безпосередньо впливає на економічне середовище та на здатність країни залучати інвестиції

На підставі аналізу індексу сприйняття корупції від Transparency International, у 2023 році Україна набрала 36 балів зі 100 можливих та зайняла 104 місце поміж 180 країн. За останні десять років середній індекс корупції в Україні дорівнював 29,9 балів.

З початку повномасштабного вторгнення до 24 січня 2024 року, Україна зазнала збитків на суму 157 млрд.дол. (за вартістю заміщення). Основними причинами зростання збитків є постійні атаки на енергетичну інфраструктуру України, активізація наступальних дій на сході та півдні, що змусило витратити більше коштів на оборону.

Найбільше прямих втрат зазнали житлові будівлі – 58,9 млрд.дол. та інфраструктура – 36,8 млрд.дол..

Найбільш постраждалими областями України є: Херсонська область (12,3 млрд.дол.), Миколаївська (7,8 млрд.дол.), Запорізька (14,8 млрд.дол.), Донецька (37,4 млрд.дол.), Луганська (17,1 млрд.дол.), Харківська (30,2 млрд.дол.), Сумська (3,4 млрд.дол.), Чернігівська (5,8 млрд.дол.), Київська (11,2 млрд.дол.) та Дніпропетровська область (3,4 млрд.дол.).

Інвестиційна привабливість України залежить від таких чинників, як економічна стабільність, стан інфраструктури, природні ресурси та безпека. Найнижчим показник інвестиційної привабливості був зафіксований у IV кварталі 2013 року – 1,81%. Основна причина зниження це політична нестабільність, яка виникла на фоні відмови тодішнього уряду підписати Угоду про асоціацію з ЄС, що призвело до Євромайдану.

У 2022 році у першому півріччі індекс дорівнював 2,17%, а у другому 2,48%. Повномасштабне вторгнення спричинило такий різкий спад інвестиційної діяльності на фоні активізації військових дій. У 2023 році індекс інвестиційної привабливості дорівнював 2,44%. Не дивлячись на активні військові дії, індекс залишається відносно стабільним, за рахунок міжнародного фінансування та адаптації економіки до умов війни.

Провівши аналіз впливу війни на інвестиційний клімат України та її регіонів, можемо зробити висновок, що війна негативно вплинула на інвестиційний клімат регіонів, які знаходяться поблизу зони бойових дій та країни в цілому.

В розділі 3 визначено, що протягом наступних десяти років Україні необхідно 486 млрд.дол. на відбудову.

Покращення інвестиційного клімату передбачає створення прозорих умов для інвестування, захист прав іноземних інвесторів та впровадження реформ для зменшення корупції.

Комплексний підхід до відновлення України є критично важливою умовою для відновлення критичної інфраструктури та економічного потенціалу країни.

Співпраця з Міжнародним Валютним Фондом допомогла реалізувати Програму в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility - EFF) та залучити 122 млрд.дол фінансової допомоги від міжнародних партнерів на період дії програми (II квартал 2023 року – I квартал 2027 року). Виконання програми залежить від проведення структурних реформ, які спрямовані на підтримку вступу України до ЄС, а

саме: фінансові структурні реформи, реформа податкової системи, врегулювання боргової стійкості та реформа монетарно-валютної системи.

За результатами дослідження Європейської Бізнес Асоціації, основними завданнями для уряду у покращенні інвестиційного клімату України у 2025 році є: боротьба з корупцією (69%), судова реформа та верховенство права (51%), макроекономічна стабільність (36%) та податкова та митна реформа (35%).

Успішний досвід іноземних країн у формуванні сприятливого інвестиційного клімату демонструє широкий спектр підходів, які можуть бути адаптовані до умов України. Балтійські країни акцентують увагу на податкових пільгах і розвитку високотехнологічних галузей, Канада – на регіональній автономії, Ірландія – на низьких корпоративних податках та інвестиціях в освіту. Швейцарія виділяється довгостроковими екологічними інвестиціями, а Франція підтримує стартапи й стратегічні сектори. Польща успішно застосовує спеціальні економічні зони, а Данія впроваджує інновації в зеленій економіці та сільському господарстві.

Україна, перебуваючи в умовах воєнного часу, має можливість використовувати напрацювання, адаптуючи їх до національних особливостей та регіональних потреб. Запровадження подібних заходів може стати важливим кроком у забезпеченні стійкого економічного зростання, залученні іноземних інвестицій і відновленні постраждалих регіонів країни.

Відзначено основні напрями покращення інвестиційного клімату України: верховенство права, розвиток державних інститутів та активізація внутрішнього ринку. Цей підхід дозволяє охопити як інституційні, так і економічні складові інвестиційного середовища.

Запровадження інноваційних підходів не тільки створюють сприятливий інвестиційний клімат, а й створюють умови для відновлення та розвитку українських регіонів, створюючи економіку орієнтовану на довгострокове зростання

Цифрові платформи допоможуть спростити процеси реєстрації бізнесу, подачі документів та отримання дозволів, спрощуючи бюрократичні процедури для інвесторів. За рахунок пільгових умов, індустріальні парки та технопарки створюють сприятливі умови для підприємницької діяльності у високотехнологічних і екологічно чистих галузях. Зелені інвестиції стимулюють розвиток екологічно чистих технологій та відновлювальної енергетики, тоді як фінансові механізми, зокрема інвестиційні фонди, забезпечують доступ до капіталу для малого та середнього бізнесу.

Інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру роблять регіони привабливішими для бізнесу.

Співпраця з міжнародними установами сприяє залученню іноземних інвестицій та обміну досвідом. Створення інвестиційних агентств та програми підтримки для підприємців сприяють зростанню нових стартапів, здатних залучити іноземний капітал.

Також, особливу увагу варто приділяти програмам післявоєнного відновлення, що спрямовані на відновлення інфраструктури та стимулювання економічного розвитку постраждалих регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рагуліна Н. В. Інвестиційний клімат та методи покращення інвестиційного потенціалу на пост-конфліктних територіях України. *Ефективна економіка*. 2017. №12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6005> (дата звернення 02.08.2024)
2. Пешко А. В. Інвестиції : їх значення, види та форми. *Інвестиції: практика та досвід*. 2007. № 2. С. 3-6.
3. Власюк О. С. Стратегії розвитку України: теорія і практика. Київ: ШСД, 2002. С. 864.
4. Фролова Г. І. Оцінка інвестиційного клімату в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 67-69.
5. Оробчук М. Г. Формування сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій в Україну. Львів : Львів. університет. 1997. С.86.
6. Ланченко Є.О. Соціально трудові проблеми розвитку інвестиційних процесів у сільському господарстві. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2012. № 3. С. 71-74.
URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2017/8.pdf
7. Крупка І.М. Формування макроекономічного інвестиційного середовища в Україні. *Фінанси України*. 2004. № 4. С. 87-96.
8. Барановський О.І. Залучення інвестицій: питання теорії та практики. Донецьк. 1999. С. 276.
9. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96. *Відомості Верховної Ради*, 1996. № 19. Ст.80.
10. Крихівська Н.О., Чернишова Г.М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. № 9. 2017. С. 260-264.
11. Яровенко Т., Бережна С.. Інвестиційний клімат країн в умовах фінансової нестабільності. *Галицький економічний вісник*. 2023. С. 165-170.

12. Вакулич М.М. Складові формування інвестиційного клімату в трансформаційній економіці України. *Європейський вектор економічного розвитку*. № 1 (14). 2013. С.39-47.
13. Ohotina A., Lavrinenko O., Ignatjeva S., Lonska J. Socio-economic security as a determinant of regional differences in the investment climate in the region. *Journal of security and sustainability issues*. 2018. № 3(7). P.427-435.
14. Мордань Є. Ю., Гуща А. В. Інвестиційний клімат України та шляхи його покращення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С.33-38.
15. Гончаров Ю.В., Неговська Ю.М. Чинники формування інвестиційної привабливості економіки на макро- та макрорівнях. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 2 (236). С.34-39.
16. Стащук О., Деркач О., Лозовик В.. Інвестиційний клімат України та шляхи його покращення. *Економічний часопис*. 2023. С. 52 - 60.
DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-52-60>
17. Чуницька І.І., Морозова І.В.. Інвестиційний клімат України: сутність, проблеми та шляхи їх вирішення. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 3(14.). С.111-117.
18. Усов М. А. Сутність інвестиційної привабливості, як напрям залучення інвестиційних ресурсів. *Електронне фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 8.
19. Швайко М.Л., Гребенюк Н.О. Сучасні фінансово-кредитні інструменти впливу на інвестиційний клімат України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 32. С. 414 - 423.
20. Приходько І.В., Дацишин Д.Н. Інвестиційний клімат України в контексті зовнішньоекономічної діяльності. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 49.
21. Valerii B., Trapaidze S., Luchyn O. Features of marketing approach in forming investment climate of region. *Economics, Finance And Management Review. Issue 3*. 2020. P. 58-64.
22. Фролова Г.І. Оцінка інвестиційного клімату в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 67-69.

23. Міністерство фінансів України.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 02.09.2024)
24. Національний Банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 02.09.2024)
25. Про режим іноземного інвестування: Закон України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення 11.09.2024)
26. Савченко М. В., Пізюк О.О. Прямі іноземні інвестиції з Європейського Союзу в економіку України: сучасний стан та тенденції залучення. *Економічний вісник*. 2023. № 2. С. 59-68.
27. World Bank Group Data. GDP Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA> (дата звернення 15.09.2024)
28. Рішення Ради НБУ «Про діяльність Правління Національного банку України щодо проведення політики курсоутворення та валютного регулювання».
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/30052017_17-rd.pdf?v=6 (дата звернення 15.09.2024)
29. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/gdp.asp> (дата звернення 15.09.2024)
30. Trading Economics. Ukraine Full Year GDP Growth. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/full-year-gdp-growth> (дата звернення 15.09.2024)
31. Інфляція, дефлятор ВВП (річний %). World Bank Group Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2023&locations=UA&start=2012&view=chart> (дата звернення 15.09.2024)
32. Inflation rate, average consumer prices. International Monetary Fund.
URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/UKR> (дата звернення 17.09.2024)
33. Дефлятор ВВП. Інтернет ресурс.

- URL: <https://uk.economy-pedia.com/11038629-gdp-deflator> (дата звернення 17.09.2024)
34. Мінфін. Індекс інфляції в Україні.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 18.09.2024)
35. World Bank Group Data. URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?end=2021&locations=UA&start=2013> (дата звернення 18.09.2024)
36. Індекс сприйняття корупції в Україні. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 18.09.2024)
37. Державна служба статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 18.09.2024)
38. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на початок 2024 року. С.3-13.
39. Індекс інвестиційної привабливості України 2023.
URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/> (дата звернення 20.09.2024)
40. Податковий Кодекс України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 20.09.2024)
41. Національний Банк України. Динаміка платіжного балансу України.
URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 20.09.2024)
42. Міністерство Економіки України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 20.09.2024)
43. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released.
URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (дата звернення 20.09.2024)
44. Національний Банк України. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/files/SLelDBAcjbLEMrf> (дата звернення 20.09.2024)

45. International Monetary Fund.

URL: <https://www.imf.org/uk/News/Articles/2023/03/31/pr23101-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-new-eff-part-of-overall-support-package>

(дата звернення 20.09.2024)

46. Європейська Бізнес Асоціація. Прогнози бізнесу 2025. URL:

<https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/Business-Forecast-2025-UKR-3.pdf> (дата звернення 25.09.2024)

47. Європейська Бізнес Асоціація. Прогнози бізнесу 2024. URL:

<https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/forecast-ukr.pdf> (дата звернення 25.09.2024)

48. Про реалізацію експериментального проекту із створення, впровадження та забезпечення функціонування Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 р. № 1286.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.09.2024)

49. Лоза С.П. Інвестиційний клімат в Україні: стан, проблеми та можливі шляхи покращення. *Збірник наукових праць «Економіка і управління»*. 2024. № 55. С.46-58

50. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3311-IX від 09.08.2023). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення 02.10.2024)

51. Уряд створив Стратегічну інвестиційну раду - для нових проектів та моніторингу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3863630-urad-stvoriv-strategicnu-investicijnu-radu-dla-novih-proektiv-ta-monitoringu.html> (дата звернення 02.10.2024)

52. Міністерство Фінансів України. URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_utoriv_strategichnu_investitsiynu_radu_dlia_for_muvannia_prioritetiv_zdiisnennia_publichnikh_investitsii-4604 (дата звернення 10.10.2024)

53. Про деякі питання сприяння координації діяльності центральних органів виконавчої влади для підтримки участі України у Багатосторонній координаційній платформі донорів для України: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2024 р. № 603.

54. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності Закон України {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3497-IX від 22.11.2023}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення 10.10.2024)

55. Страхування військових ризиків. MIGA та DFC фіналізують шість українських проєктів. URL: <https://forbes.ua/news/strakhuvannya-viyskovikh-rizikiv-miga-ta-dfc-finalizuyut-shist-ukrainskikh-proektiv-02112023-17035> (дата звернення 10.10.2024)

56. Денисенко М.П., Шапошнікова О.М., Будякова О.Ю. Економічні заходи державного управління щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник. Державне управління*. 2020. №1(3). С.53-65.

57. Мажнікова В.Г. Напрями покращення інвестиційного клімату в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку економіки XXI століття очима молоді: матеріали V Міжвуз. студ. наук. конф.* (Харків, 20 травня 2021 рік) 2021. С.24-29.

58. Брух О.О. Зарубіжний досвід підвищення інвестиційної привабливості регіонів України. *Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.* (Львів, 2022 рік). 2022. С.266-269.

59. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/> (дата звернення 15.10.2024)

60. Нікольчук Ю. М., Лопатовська О. О. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 164-175.
61. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: . Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року {Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 940 від 13.08.2024}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.10.2024)
62. Уряд затвердив зміни до Державної стратегії регіонального розвитку. URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyy-zminy-do-derzhavnoi-stratehii-rehionalnoho-rozvytku> (дата звернення 25.10.2024)
63. Мінінфраструктури презентувало проект оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastruktury-prezentovalo-proekt-onovlenoi-derzhavnoi-stratehii-rehionalnoho-rozvytku-na-2021-2027-roky>
64. Крамаренко І.С. Механізми формування сприятливого інвестиційного клімату – базова основа стабілізації регіональної економіки та зростання інвестиційного потенціалу. *Вісник ХНАУ. Економічні науки*. 2020. № 1. С. 42-54.
65. Сенченко В.В. Формування та реалізація регіональних інноваційних стратегій України в післявоєнний період. *Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 18 вересня 2023). С.156-164.
66. Грига В.Ю. Зарубіжна практика впровадження «розумної спеціалізації» та можливості її застосування в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2019. №2. С. 138–153.
67. Міністерство Фінансів України.
URL:https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%94%D0%91%D0%A3_2025_2026.pdf (дата звернення 15.11.2024)

68. Новації податкового кодексу: ключові зміни для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/232427_novats-podatkovogo-kodeksu-klyuchov-zmni-dlya-bznesu (дата звернення 15.11.2024)
69. Показники державного бюджету на 2025-2026 роки. 2 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%94%D0%91%D0%A3_2025_2026.pdf (дата звернення 15.11.2024)
70. Національний Банк України. Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. URL: file:///C:/Users/%D0%92570e/Downloads/Strategy_for_easing_FX_restrictions_07-07-2023.pdf (дата звернення 15.11.2024)
71. Національний Банк України. Рада з фінансової стабільності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/radafinstab> (дата звернення 15.11.2024)
72. Стратегія розвитку кредитування. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf (дата звернення 15.11.2024)
73. Заплановані інституційні реформи в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3868701-zaplanovani-institucijni-reformi-v-ukraini.html> (дата звернення 15.11.2024)
74. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 № 4015-IX.
75. Міністерство фінансів України. Рада з фінансової стабільності розглянула системні ризики фінсектору та законопроект про страхування воєнних ризиків. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-z-finansovoi-stabilnosti-rozghlianula-systemni-ryzyky-finsektoru-ta-zakonoproekt-pro-strakhuvannia-voiennykh-ryzykiv> (дата звернення 15.11.2024)